

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 NISAN 1959 — 100 KURUŞ — CİLT XI

Sayı: 122

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

FIKİR HAYATIMIZ VE ÜNİVERSİTE..... 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Jurnalcular; Susan kaybediyor; Vekâlet; Beyhude Emek; Ekonominin Yarası Haline Gelen Devlet İktisadi Teşekkülleri; 10. Yıl; Tibet Olayları ... 3-7

İNCELEMELER:

"Asıl Eksikliğimiz: Aydınlarımızdaki Gerçek Duygusu Ömer SAKIP 8
Türk Ekonomisinde Yatırım - İstih-sal ve Sermaye - istih-sal Münasebetleri Osman OKYAR.....10
Kalkmıyor muyuz?

Doğan AVCIOĞLU.....10

Niçin Sosyalizm (★)

Albert EİNSTEİN.....14

OKURLARIN FORUMU:

Demokrasi ve Kalkınma (V. Hacı

Kadiroğlu); Neden Yollarını şaşırırılar (D. O. T.); Köy Enstitüleri (Y. Kepenek); Mühendislere Dair (H. Yıldız); İyimserlik (S.H. Baloğlu); Yıldönümü (F. H. Armaoğlu) 15 - 19

NE DİYORLAR :

Ramazanda Siyaset (The Economist-ten) 19

KÜLTÜR VE SANAT:

Utopya Nedir. Mete TUNCAY 20
Türk Tiyatrosunda Yabancı Kaynaklar Ek. 1. Metin AND 21
Sergiler Kaya ÖZSEZGİN22
Millî Kütüphane Galerisi ve Hulusi MERCAN Canan Apak 22
Yayınlar - Kütüphaneler22 - 23

Fikir Hayatımız ve Üniversite

Milletimizi muasır medeniyet seviyesine yükseltme ve Batılılaşma davasında Üniversitenin ehemmiyeti hayattır. Cemiyetimizde Üniversitenin esas vazifelerinden biri, çeşitli konularda fikirleri harekete geçirmek, milletin manevî ve fikrî hayatına canlılık ve istikamet vermektir.

Milletimizin istikbali bakımından fikir hayatının ehemmiyetini sezen Atatürk, Üniversitenin bu yönde inkişaf etmesi için büyük gayretler sarfetmişti. Bu gayretlerin başlıcası 1933 senesinde İstanbul Darülfünununda yapılan reform olmuştu. Eski Darülfünunu Üniversite şekline ko-

yan reformun esas gayeleri şunlardı: Üniversiteyi sadece skolastik tedrisat yapmaktan kurtarmak, onu cemiyet hayatına yaklaştırmak, ders tedrisatı haricinde fikrî gayretleri ve araştırmayı geliştirmek, bilgi ve düşüncelerin halk arasında yayılmasını sağlamak. Atatürkün arzusu, Türkiye'de garpli mânada Üniversitelerin gelişebileceği şartları hazırlamaktan ibaretti. Üniversite, sadece mevcut metinlere göre ders okutmakla iktifa eden skolastik bir müessese olmamalıydı. Üniversite daima değişen hayat şartlarına intibak etmeli, ilmin son cereyanlarını ve keşiflerini

takip etmeli ve ilmî prensipleri cemiyetin problemlerine tatbik etmeliydi. Kısaca, Üniversite, skolastik ve dogmatik bir teşekkül olmaktan kurtulup, hayatiyeti olan, cemiyetin içine dalan, meselelerimize ışık tutan, fikrî hayatımızı geliştiren bir merkez haline gelmeliydi.

1933 Üniversite reformundan sonra, Atatürkün arzu ettiği istikamette epey mesafe kazanıldığı şüphesizdir. O sıralarda yabancı memleketlerden gelen hocaların da bu hususta tesirleri büyük olmuştur. Garpli mânada ilmî tedrisat yapmak, araştırmaya girişmek, ilmin prensip-

lerini hayata tatbik etmek, modern ilmin gerektirdiği gibi, "takım halinde" çalışmak, bütün bunlar, bizim için yeni şeyler, henüz tam mânasıyla yürütemediğimiz ve hazmedemediğimiz şeyler idi. İşte 1933 ten sonra, İstanbul Üniversitesinin çeşitli fakültelerinde yer alan ecnebi hoca ve ilim adamları tesiriyle, kısmen de kendi gayretlerimizle, Garp üniversitelerinde mutad ve tabii olan faaliyetleri benimsemek ve genişletmek yoluna geçildi, ilmi araştırmaları ihtiva eden dergiler neşredilmeğe başlandı, çok sayıda ders kitapları çıkarıldı, konferanslar tertip edildi.

1946 senesinde kabul edilen ve üniversite muhtariyeti esasını vaz'eden kanun, üniversitenin görevleri meyanında, tedrisat görevinden maada, memleketi ilgilendirenler başta olmak üzere, çeşitli bilim meselelerini derinleştirecek inceleme ve araştırma yapmayı ve Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini sözle ve yazı ile halka yaymayı sarahaten derpiş etmiş idi. Böylece 1933 reformu ile tahakkuk ettirilmek istenen esas gayeler üniversite kanununda da yer almış oluyordu. Denilebilir ki, muhtariyetten sonra üniversitelerin çeşitli faaliyetleri hız kazanmıştır. Araştırma faaliyetinde bazı genişlemeler olmuş, memleket meseleleri hakkında fikir beyan eden ve yazı yazan öğretim üyelerinin sayısı çoğalmıştı. Gayet tabii olarak, üniversitenin bu yönlerdeki faaliyet ve gayretleri; bir Garp Üniversitesinde müşahede edilen derece ve kesafete henüz ulaşmamıştı. Adet ve keyfiyet itibariyle, araştırmalar henüz kifayetsiz idi. Memleket problemleriyle ilgilenen, bunların hallerinde ilmi prensipleri tatbik etmeğe teşebbüs eden hocaların sayısı da arzu edildiği kadar fazla değildi. Bununla beraber, üniversitenin içinde ve dışında bariz bir hareket ve kaynaşma müşahede ediliyordu. Bu hususta bir misal vermek icabederse, Gelir Vergisinin hazırlanması ve tatbikinde üniversite hocalarının büyük faaliyetine işaret etmek yerinde olur. Vergi mevzuatımızın reformu bakımından gelir vergisinin ehemmiyetini tebarüz ettirmeğe lüzum yoktur. Reformun hazırlanmasında ilim adamları ve tatbikatçılar yan yana çalışmışlar ve birbirlerine yardım etmişlerdir. Bu suretle Türkiyenin malî tarihinde bir

merhale teşkil eden gelir vergisinin hazırlanmasında üniversite de yer almıştır. Maliyeden alınan bu misali, siyasî ilimler, hukuk, iktisat sahalarında yapılan çalışmalar ile tamamlamak mümkündür.

Üniversite tarafından gösterilen bu sayıyı takdir faaliyetin son senelerde tedricen zayıfladığını ve yavaşladığını maalesef müşahede etmekteyiz. Hakikaten İkinci Dünya Harbini müteakip gördüğümüz cesaret verici ve ümit verici ilerlemeler sanki birden durmuş gibidir. Hareket ve kaynaşmanın yerine, gittikçe kesafet ve ağırlık keşfeden bir sükût gelmiştir. Üniversite hocalarının gazete ve dergilerde çıkan yazıları son zamanlarda fevkalâde azalmıştır. Eskiden muntazaman neşredilen ilmi dergilerin intişarı büyük aksaklıklara uğruyor. Görünüşe nazaran üniversitenin faaliyeti, yine sırf skolâstik bir tedrisat mahiyetini arzetmeğe başlamıştır. Bu gidiş devam ettiği takdirde, üniversite, toplum meselelerinden uzak, cemiyet hayatından ayrı kalarak ve fildişinden bir kuleye çekileceği intibai hasıl olmaktadır.

Durumun ciddi olduğu şüphesizdir. Üniversiteye düşen vazife fikir hayatımızın başlıca kaynak ve muharriki olmaktadır. Bu vazifede aksamlar olmuştur. Esas itibariyle memleketimizin inkişafı ve muasır medeniyet seviyesine yükselmesi, ancak ve ancak fikir hayatının gelişmesiyle mümkündür. D. P. iktidarının bu kadar gürültü ile propagandasını yaptığı malî iktisadî kalkınma dahi, eninde sonunda, fikri hareketlere ve gelişmelere bağlıdır. Bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın. Düşünce gayretlerinin sekteye uğradığı, fikir hayatının söndüğü bir memlekette, iktisadî kalkınma dâvası da iflâsa mahkûmdur. İktisadî kalkınma, her şeyden önce, bir organizasyon meselesi, bir kafa meselesi, bir tahlil ve tenkit meselesidir.

Şimdi düşünelim: Acaba üniversitenin faaliyetini de son yıllarda görülen zayıflamanın ve dolayısıyla fikir hayatımızda hasıl olan dur luğun mahiyeti nedir? Bir müddet devam etmiş olan ve Garp üniversiteleri seviyesine yaklaşacağımızı vadedtirmiş olan hareketler acaba tamamen inkitaya mı uğramıştır?

Kanaatimizce bu kadar bedbin

olmaya henüz belki lüzum yoktur. Bununla beraber, son durumun sebepleri üzerinde ehemmiyetle durmak da icabeder.

Üniversitenin tedrisat dışında gelişen faaliyetine indirilen başlıca darbe üniversiteler kanununda öğretim üyelerinin görevden uzaklaştırılmasına müteallik maddede 1954 senesinde yapılan değişiklik olmuştur. 1954 ten evvel, kanunda yazılı haller dolayısıyla, bir hocanın görevinden uzaklaştırılması selâhiyeti senatonun elinde idi. 1954 te yapılan değişiklikle, görevden uzaklaştırma selâhiyeti Maarif Vekiline verildi. Bu hususta Senatonun mütalâası alınmıyorsa da, Maarif Vekili, kararında, Senatonun mütalâası ile bağlı bulunmamaktadır. Bu değişikliğin mânası şudur: Öğretim üyelerinin kaderi hakkında karar verme selâhiyeti siyasî mercilere geçmiştir. Kanunun değişmesinden sonra, herkesçe malûm olan üniversite hâdiselerinde, D. P. iktidarının yeni selâhiyetlerini ne şekilde kullandığı ve kullanmak niyetinde olduğu açıkça meydana çıkmıştır. Böylece anlaşılmıştır ki, üniversite hocalarının toplumun hayatını alâkadar eden yazı veya beyanları, iktidarın tasvibini kazanmadığı hallerde bunların sahipleri görevden uzaklaştırılma tehlikesiyle karşılaşabilirler. Şu halde, araştırma neticelelerinde, makale veya beyanlarında, D. P. iktidarının icraatını tenkit eden öğretim üyelerinin başları üzerinde, Damokles kılıcı şeklinde, görevden uzaklaştırılma tehlikesi daima sallanmaktadır. Hukuk, iktisat, sosyoloji gibi sosyal ilimlerde, hükümet politikasının daima mevzu bahis olabileceği de düşünülürse, son yıllarda öğretim üyelerinin, araştırma yapmak, makale veya sair şekillerde fikir beyan etmek hususundaki çekingenliklerinin esas sebebi anlaşılmış olur.

Bu esas sebebin yanında, üniversitelerimizin ve dolayısıyla fikir hayatımızın inkişafını baltalamış olan bazı tâli sebepler de mevcuttur. Bu arada, D.P. iktidarının üniversite hocalarına ev ve arsa vadederek, bunların müzaheretini kazanma teşebbüsü zikredilmelidir. Şunu düşünmeliyiz: Bugünkü hayat şartları çok ağırdır, diğer taraftan da, üniversite hocalarının ortalama geliri, diğer serbest mesleklere nazaran haddizatında düşük olmasına ilâveten, enf-

lasyon dolayısıyla son yıllarda büsbütün sarsılmıştır. Bu şartlar altında, arsa, ev sahibi olmak cazibesi tabiatıyla büyüktür. İktidar, bu cazibeden istifade ederek, üniversite hocalarına ev temin etme meselesiyle yakından ilgilenmiş, bu yolda geniş vaitlerde bulunarak hocaların müzaheretini elde etmek istemiştir. Bile-rek veya bilmiyerek, bu cazibeye kapılan üniversite hocaları da çıkmıştır.

Nihayet, üniversite hocalığı mesleğini baltalayan ve dolayısıyla üniversitenin fikri inkişafını yavaşlatan diğer bir husus da, enflasyon dolayısıyla öğretim üyeleri gelirlerinin ve bilhassa doçent ve asistan gibi alçak rütbeli hocalarının gelirlerinin gülünç denecek kadar alçak bir seviyeye düşmüş olmasıdır. Bu husus, mesleğe intisap etmiş olanların çalışma sevkini kırdığı gibi, istidat sahibi gençlerin hocalık mesleğini seçmelerine de mâni olmuştur.

Kanaatimizce, son yıllarda üniversitelerimizin inkişafında müşahe-

de edilen esef verici duraklamanın sebepleri bunlardır. Milletın fikri inkişafında üniversitelere hayatı vazifeler düştüğü düşünülecek olursa, bu duraklamadan endişe etmemek mümkün değildir. Üniversitelerimiz ağır darbeler maruz kalmıştır. Bu darbeler karşısında tavri hareketleri, belki bazılarımızın ümit veya temenni ettiği kadar kuvvetli olmamıştır. Üniversitenin reaksiyonu daha ziyade sükut ve toplum dâvaları hakkında fikir beyan etmekten çekinme şeklinde tecelli etmiştir. Bununla beraber, bu sükûnun tasvip mânasına da gelmediği hiç bir zaman unutulmamalıdır. Filhakika, iktidar çevrelerinin, üniversite hocalarından belediklerinin iktidarın çeşitli alanlarda siyaset ve icraatını alkışlamaları ve methü sena etmeleri olduğu şüphesizdir. Üniversite, çeşitli baskılara ve cazip tekliflere rağmen, bu yola girmekten katı olarak sakınmıştır. İstikbal hakkındaki ümitlerimizin başlıca kaynağı budur.

vuku bulmuşsa, meseledeki kasıt unsuru daha fazla endişe verici bir mahiyet kazanır. Şimdiye kadar Avrupa Konseyi İstişari Meclisine seçilecek olan milletvekilleri parti grupları tarafından bildirilen aday listeleri üzerinden otomatik bir şekilde yapıyordu. Son defa, Demokrat Parti Meclis Grubu, C.H.P. tarafından bildirilen adayları yok farzetmiş ve kendi beğendiği kimseleri seçmiştir. İlk bakışta, Avrupa Konseyi İstişari Meclisine giden delegelerin hukuken partileri, hattâ parlâmentoları değil, milletleri temsil ettikleri ve millî iradeyi temsil eden meclis çoğunluğunun bu konuda vereceği oylara itiraz etmenin doğru olmayacağı söylenebilir. Nitekim, olaydan sonra Meclis Başkanlığı tarafından yayınlanan bildiri de hemen hemen aynı gerekçeye dayanmaktadır.

Fakat bütün bunların gerisinde oynanmak istenen oyunun fecatini sezmemek mümkün değildir. Herşeyden önce, Demokrat Parti çoğunluğu, İstişari Meclisteki müsbet çalışmalarını ve dışardaki geniş temasları dolayısıyla «fazla faal» görülen kimselerin Türk delegasyonu içinde yer almalarını önlemek amacını gütmüştür. Şimdiye kadar, mütemadiyen «memleketi yabancılara jurnal etmekle» damgalandırılan bu kimselerin yerine şunun veya bunun gitmesi Demokrat Parti çoğunluğu için pek büyük bir önem taşımaktadır. Hattâ, girilecek manevradan sonra seçilecek Halk Partili milletvekillerinin böyle bir görevi kabul etmeyecekleri çok büyük bir ihtimalle Demokrat Parti taktikçileri tarafından da hesaplanmıştır. Onlar için asıl önemli olan «jurnalciler» in bir daha Avrupa forumuna gidebilmelerine imkân vermemektir.

Bu ana taktiğin yanında —ve ondan çok daha sinsice maksatlar güden— bir başka amaç da Halk Partisi içinde mevcut çatışmaları gûya ortaya vurmak veya bu çatışmaların şiddetini arttırmaktır. Meclis Başkanlığınca iddia edildiği gibi, oylama günü Mecliste hazır bulunan C.H.P. li milletvekillerinden bir kısmının da parti adaylarına oy verip vermedikleri henüz kesin bir şekilde belli değildir. Eğer vermişlerde, böyle bir şey ancak C.H.P. içinde mevcut olan, kimsenin gözünden kaçmayan ve bu dergi sütunlarında defalarca tenkid edilen disiplinsizliğin bir başka tezahüründen başka birşey değildir. Fakat bunda De-

Onbeş Günün Notları

Jurnalcılar

Büyük Millet Meclisinde olup bitenler Türkiye'de demokrasinin geleceği bakımından endişe duyanları haklı çıkaracak ölçülere vardı. Avrupa Konseyi İstişari Meclisine gidecek delegelerin seçiminde parlâmento usûllerinin çiğnenmesi ve bu çiğnenmenin önceden plânlanması demokratik müesseselere karşı artık ciddi suikastler zamanının geldiğini göstermektedir.

İki partili rejimlerde meclis çalışmalarını bakımından parti disiplininin kuvvetlenmesi kaçınılmaz bir olaydır. Genel kurulda ve millet karşısında mücadele sahnesine çıkan partiler önceden kararlaştırdıkları esaslara göre hareket ederler; parti üyeleri —böyle meselelerdeki düşünceleri ne olursa olsun— kararlaştırılan parti hattına göre oy vermek durumundadırlar. Parti içi tartışmaların ve parti bölünmelerinin asıl zamanı genel kurul çalışmaları değil, grup toplantılarıdır. Rakibin

hazır bulunmadığı bu toplantılarda bütün görüşlerin ortaya konmasına, bütün fikir ayrılıklarının izah edilmesine imkân verilir. Fakat bunların sonunda beliren çoğunluk fikri, artık partinin görüşü haline gelmiştir. Genel kurulda da partilere düşen vazife, resmen beliren parti görüşlerini —bunların belirmesinden önce vuku bulan parti-içi mücadeleler ne olursa olsun— meşrû mücadele vasıtası olarak kabul etmek ve karşılıklı çekışmelerini bunlara dayanarak yapmaktır. Resmen beliren bir parti görüşünü hiçe saymak ve hâlâ bunun gerisinde mevcut mücadele tohumlarını bu görüşe rağmen tekrar yeşertmeğe çalışmak açıkça bir nezaketsizlik olduğu kadar, demokrasi oyununun kaidelerini de bilmezlikten gelmek demektir.

Hele aynı şey, muayyen bir siyaset meselesi hakkında değil de, tecmülen yapılması gereken bir seçim sırasında

mokrat Parti hesabına övüntülecek bir taraf bulmak imkânsızdır. Türkiye'deki demokratik gelişmenin bu safhasında, bütün partiler içinde zayıf iradeli, küçük hesaplı ve yanlış düşünüşlü adamlar keşfetmek zannedildiğinden de kolaydır. Mesele, demokrasi oyununun kaidelerini açıkça kabul edip etmemekten ibaret. Bu oyunun ana kaidelerinden biri olan «grup görüşüne hürmet» esasını çiğnedikten sonra, grup içi mücadelelerden kuyruk acısı duyanları Freud usûlü kompleks kusmalarına teşvik etmekten daha kolay bir şey olamaz.

Demokrat Parti taktikçilerinin oyunları —hiç olmazsa kendi cephelerinden— başarıyla sona ermiştir. Journalciler Strasbourg'a gidemeyecektir. Fakat olup bitenlerin hikçyesi elbet «Avrupalıların Evi» nde duyulacaktır. Duyulmasa bile, dilegeler toplandığı zaman Türkiye'den hiçbir muhalefet milletvekilinin gelmemiş olması herkesin dikkatini çekecektir. Hattâ tek partiyle temsil edilen bir memleketin —hukukî tariflere rağmen— demokratik bir memleket sayılmayacağını ve dolayısıyla Avrupalılar camiası içinde yer alamayacağını söyleyenler çıkacaktır. Journalciler gerçekten journalcı olsalardı ve memlekette olup bitenleri noktası noktasına dışarıda anlatsalardı, Türkiyenin tablosunu bundan daha iyi çizemezlerdi. Bizce, «memleketi yabancılara jurnal etmek korkusu» bütün dış toplantılara olduğu gibi, Avrupa Konseyi İstişari Meclisi toplantılarına giden delegeleri de önüne geçilmez bir kompleks altında bırakmıştı. Journalcilerle damgalanmak endişesi —aslınca bakılırsa Yirminci Yüzyılın ikinci yarısında bundan daha saçma bir endişe olamaz— delegelerin ağızlarını lüzumsuz yere tutmalarına ve Türkiye'deki gerçekleri hür dünyaya tam olarak duyuramamalarına yol açmıştı. Muhalif delegelerin yaptıkları ve kendilerine «journalcilik» damgasını vurduran hareketler, aslında yapılması gerekenlerin yanında pek sönük kalıyordu. Hâlâ hür dünya mensubu olmakla övünen Türkiye'nin hâlini dış dünyaya olduğu gibi haykırmak, hür dünyanın ön sıperlerinde beliren korkunç çöküntüleri herkese duyurmak gerekiyordu. Demokrat Parti çoğunluğu, Meclisteki son marifeti sayesinde, bu vazifeyi herkesten daha iyi yerine getirmiştir.

Susan Kaybediyor

Samet Ağçoğlu hakkında açılması istenen Meclis soruşturmasının önümüzdeki günlerde Büyük Millet Meclisinde bahis konusu edilmesi çok muhtemeldir. Asıl merak edilen taraf, ortaya atılan iddiaların doğruluğu veya yanlışlığı değil, bu mesele karşısında Demokrat Parti çoğunluğunun takınacağı tavidir. Şimdiye kadar soruşturma önermelerini bir türlü gündeme almayan ve soruşturmanın lâfından bile korkan Demokrat Partili çoğunluk acaba bu defa da mı aynı devekuşu taktiğine başvuracaktır?

Meclis soruşturmaları parlömanter hükümet sistemlerinin en esaslı müesseselerinden birini teşkil eder ve bilhassa çağımızda son derece kuvvetlenen yürütme makamlarının eninde sonunda yasama uzvuna karşı sorumlu olarak iş görebilmeleri büyük ölçüde bu müessese sayesinde sağlanır. İş basındaki hükümet mensuplarının arkalarındaki milletvekili kütlelerine ve oy çoğunluklarına dayanarak memleketi tamamen kendi istedikleri gibi idare etmelerine engel olan hususlardan biri de, bir gün bir soruşturma encümeni karşısında hesap vermek ihtimalidir.

Meclislerde ortaya atılan soruşturma taleplerinde muhalefet milletvekillerinin esaslı iddialar ileri sürmüş olmaları ve bazı durumları kendi yararlarına kullanmak gayesini gütmüş bulunmaları her zaman için mümkündür. Fakat bu ihtimali bir kaide olarak almak ve bütün soruşturma taleplerinin aynı maksatlarla hesaplandığını düşünmek son derece yanlış olur. Bu taleplerin çoğu, bizzat iktidar partisinin işine yarıyabilecek durumdadır. Ortada gerçekten bir yolsuzluk varsa bunun bulunmuş olması, sorumluların cezalandırılması ancak ve ancak iktidar partisinin temize çıkmasını sağlar. Yok, soruşturma taleplerinin gözönüne alınmasından bile çekinilir ves anki hiçbir şey olmamış gibi hükümet etmeğe devam olunursa, o vakit iddialar gittikçe büyür, dalbudak salar, lekelenmemesi istenen şerefler büsbütün lekelenir. Demokrat Partili milletvekili çoğunluğu, önümüzdeki günlerde bahis konusu edilecek olan «leke temizleme ameliyesi» hakkında karar verirken bu noktayı akıldan çıkarmamalıdır.

Vekalet

1950! Siyasî ve sosyal alanda, Cumhuriyet'in tesirinden bu yana, girilen demokratik gelişmelerin bir safhasının tamamlanışı, hukuk devletinin fikir alanından, tatbikat alanına geçiş tarihi olacaktır. Çünkü iktidarın devredildiği tarihte, hukuk devletinin fikri muhtevasında, denebilir ki millî birliğimiz vardı. Bütün muhalefet yılları, iktidar partisi, demokratik düzeni gerçekleştirme şampiyonluğu için kampanya yapmış ve milleti bu fikrin gerçekleşmesi etrafında toplamıştı. Kendisine ezici bir çoğunluk sağlayan 1950 genel seçimi, milletin hukuk devletinin fikri anlamındaki bu birlik idi. İşte böylece, Yirminci Yüzyılın ikinci yarısına, demokrasinin fikir anlamına ait çekişmelerimizi bir sonuca bağlanmış olarak, artık tatbikat safhasına geçileceği ümitleri içinde girdik.

Asrın ikinci yarısını geride bırakan yıllara bakınca, değil demokrasinin fikri alandan, tatbikat alanına geçiş, demokrasinin fikri alanındaki, millî birliğimizin de parçalandığı, dokuz yılın hukuk devletinin fikir alanına ait çekişmelerle kayıp gittiğini görürüz. Bu bakımdan 1950 ye siyasî irticain başlangıç tarihi denebilir.

Bugün; Milletimizin çoğunluğu iktidar partisiyle hukuk devleti, yani kanuna bağlı devlet anlamında, ciddi bir ihtilâf içindedir. İktidar Partisinin bu konudaki farklı görüşü, tatbikatta, görev ve sorumluluk anlayışında görülür. Forum'un bir önceki sayısındaki «Kabinesizlik» yazısında belirtilen kanun ve vekâlet ile yürütülen Bakanlıklar, iktidarın bu farklı görev ve sorumluluk anlayışının bir sonucudur.

İktidarın bu konudaki görüş ve inançlarının, hukuk düzenimizle bağdaştığı, kabulü zor bir iddiadır. Kanuna bağlı bir devlet düzeninde; devlet ve onun organları ve onlar adına icratta bulunanlar, hukuk kaideleri ile kayıtlıdır. Devlet varlığı içindeki bütün faaliyet ve görevler, hukuk kaideleri ile düzenlenmiştir. Bu düzenle bağdaşmayan fiiller, sorumluluğun da müeyyidesi tesbit edilmiştir. Bu bakımdan açık Bakanlıkların, süreli olarak vekâleten idaresinin hukukî düzenimizle çatışmadığı ne derece kabul edilir bir iddia olabilir?

Filhakika; Anayasamızın 49. mad-

desi, açık bulunan Bakanlığa, Bakanlar Kurulu üyesinden, bir diğerinin muvakkaten idaresini âmiridir. Anayasamız bu hususta, süre tayin etmemekle beraber, bu süre anayasa teamüllerleriyle yerleşmiş olup, belirlidir. Hiçbir zaman muvakkatlık, daimî bir mahiyet aktisap edecek kadar uzun süreli olmaz. Bu husus için batı kaynaklarından örnekler dahi lüzum yoktur. Bizat kendi siyasî hayatımızda yeteri kadar örneği var. Şimdi hatıra şu sual gelmektedir; bu tâyinleri yapmağı zorunlu kılan, bir sorum bahis konusu olabilir mi?

Anayasamızın 47. maddesi, Bakanların görev ve sorumluluğunun özel bir kanunla tesbitini âmir olup, bu güne kadar böyle bir kanun çıkarılmamıştır. Anayasanın bu hükmüne dayanarak, Başbakan ve Bakanların sorumlu tutulamıyacağı neticesine ulaşan görüşü, tatbikat haklı kılmamaktadır. 1928 de kurulan yüce divan, Bakanların görev ve sorumluluğunu tesbit eden özel kanun'un çıkmadığı için ilgili Bakanın sorumlu tutulamıyacağı yolundaki savunmayı, bu hususun «vazife ifası hususunda keyfi harekete mezun ve binnetice layüsel kalmalarını müstelzim görülemez.» hükmü ile kabule şayan görmemiştir. Kaldı ki Anayasamızın (44, 45). maddeleri, Başbakanın görev ve yetkilerini, tam göstermese de, iki hususu tesbit etmektedir: Bakanları seçmek ve Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek. Denebilir ki, her Bakanlığın, siyasî, cezai ve hukukî (malî) sorumlu başı olan Bakanları tâyin ve Hükümetin, umumî siyasetini kararlaştırılan ve bundan müştereken mesul olan, Bakanlar Kuruluna Başkanlık etmek, Anayasamızın Başbakana tahmil ettiği görevdir. Bu bakımdan, uzun süre, açık Bakanlıklara, asil tâyinlerinin yapılmayışının, görevini savsamak sorumlululuğunu, doğurup doğurmayacağı, hukukî olarak üzerinde durulabilir.

Diğer yönden, bu durumun; normal işler bir Hükümet mekanizması yaratacağı da hayli söz götürür. Bugün dört Bakanlığın vekâleten idaresi ve bir okadar da Bakanın dış seyahat sebebiyle hariçte bulunmalarına, Başbakanın da dış seyahati inziman edince, kendilerine ek görev tevdi edilenler, en üstün kabiliyette insanlar da olsalar, isteneni başarmaları pek güçtür. Değil, herhangi bir hususta karar vermek, çok defa ikinci ve üçüncü de-

receden memurların getirdikleri günlük evrakı dahi imzaya imkân bulamayacaklardır.

Her yönden geri kalmış ülkeler arasında düşünülüşümüz, Batıda bilinen bir gerçektir. Milletçe bütün güçlerimizi harekete getirip, belirli hedeflere yönelmek için, topluma bu yönde liderlik edecek, normal işler bir kabine sistemi gerektir.

Beyhude Emek

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, hâlâ yaşamakta olduğunu göstermek için bir beyanname yayınladı. Gene grev hakkı, kapatılan sendika birlikleri meselesi, Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılma, kollektif iş mukaveleleri gibi artık klâsikleşmiş ve herkesin bildiği konular bu beyannamenin başlıca muhtevasını teşkil etti. Fakat işçiler, Demokrat Parti hükümetlerinin bu nevî beyannamelere kulak vermediğini artık anlamalıdır.

Artık iyice anlaşılmıştır ki, Demokrat Parti iktidarı grev hakkını tanımıyacaktır. Mevcut hürriyetlerimizi ve haklarımızı gittikçe kıskarak demokratik gelişmeler alanında bizi, memleketi hiç olmazsa 15 yıl geriye götürmüş olan bir zihniyetin grev hakkı gibi bir müesseseyi benimsemesini istemek beyhude bir ümit ve biraz da safdillik olur. Esasen son bütçe müzakerelerinde Demokrat Partinin önümüzdeki yıllarda grev hakkını tanımak niyetinde olmadığı hiçbir tereddüde yer vermiyecek kadar açık bir şekilde belirlemiştir.

Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonuna katılma meselesi Türk-İş'in doğuşu ile başlar. Bu konunun çok uzun bir hikâyesi vardır. Temel dayanağı olmayan bâzı hukukî mütâlâaların ve Sendikalar Kamununun antidemokratik bir hükmünün arkasına sığınan hükümet, gerekli müsaadeyi vermekten ısrarla kaçınmıştır. Her nedense Demokrat Parti hükümetleri memleketimiz sendikacılığının batı dünyası işçileri ile dahi temasını arzu etmemektedir. Bu da bir zihniyetin, demokrasi prensiplerini bütünü ile benimsiyemiyen bir geri anlayışın tezahürüdür. Petrol İşçileri Sendikası Fe-

derasyonunun Milletlerarası Petrol İşçileri Sendikaları Federasyonuna iltihak için yapmış olduğu müracaat da aynı âkıbete maruzdur.

Demokrat Parti hükümetleri, kanunları da seyyanen tatbik etmemektedir. Bir kısım birlikleri mahkeme kararıyla kapatırlar. Fakat siyasî ehemmiyeti olduğuna kaami buldukları birliklere dokunamadılar. Menfaatler her şeyin üstünde telâkki olundu.

İşçiler şunu anlamalıdır. Demokrasinin gerilere doğru götürüldüğü bir toplum içinde grev gibi, hakikî sendika hürriyeti gibi dâvaların gerçekleşmesi mümkün değildir. Demokrasi her şeyden önce bir inanç meselesidir. Demokrasiye inananlardan demokrasi müesseselerinin kurulmasını istemek beyhude emek ve gayrettir.

Ekonominin Yarası Haline Gelen Devlet İktisadî Teşekkülleri

Devlet İktisadî Teşekküllerinin masrafları birkaç yıldır büyük ölçüde emisyon ile beslenmektedir. 1950 yi takip eden ilk yıllarda bu şekilde beslenen başlıca teşekkül Toprak Mahsulleri Ofisi idi. Ofis, dahilî fiyat ile hariçî fiyat arasındaki fark dolayısıyla ihracattan zarar ediyordu. Ayrıca dahilî istihlâke arz edilen buğday da maliyetin altında veriliyordu. Bu yüzden T. M. O. büyük zararlara uğruyor ve bu zararlar Merkez Bankası emisyonu ile kapatılıyordu. 1950 ile 1954 seneleri arasında bu tarzda kapatılan Ofis masrafları 1 milyon lirayı geçmiştir.

Ofisin açtığı yolu, bir müddet sonra diğer iktisadî devlet teşekkülleri de takip etti. Bilhassa 1954 den sonra şiddetlenen bunların para ihtiyacı iki esas kaynaktan ileri geliyordu: 1) Bir kısım iktisadî devlet teşekkülünün cari varidatı cari masrafları kapatmaya kâfi gelmiyordu. Enflasyon dolayısıyla maliyetler yükselmisti; diğer taraftan da hükümet Devlet İktisadî Teşekkülleri tarafından istihsal edilen mamüllerin fiyatlarını fazla yükseltmekten çekiniyordu. Etibank, İnhisarlar, kısmen Sümerbank, Devlet Demiryolları bu vaziyette idiler. Bu halin tabii neticesi işletme açıkları meydana ge-

tirmek idi ki, bunlar artan ölçüde Merkez Bankası tarafından kapatılmaya başlandı.

2) İktisadî devlet teşekküllerinin açık vermelerinin ikinci sebebi de yatırım programlarını finanse etmek üzere kendi kaynaklarından kâfi para bulamamaları olmuştur. Bu sebepten dolayı, mezkûr teşekküller ve bu arada Şeker Şirketi, Çimento Şirketi, Etibank geniş ölçüde Merkez Bankasına müracaat etmişlerdir.

Devlet İktisadî Teşekküllerinin cari ve yatırım ihtiyaçları için Merkez Bankasına devamlı şekilde başvurmaları, hem kendi bünyeleri bakımından, hem de umumî iktisadî durum bakımından fevkalâde zararlı olmuştur. Bu sahifelerde, masrafların emisyon ile finansmanının enflasyonu doğurduğunu ve bu halin ekonominin sıhhati bakımından tehlikeli olduğunu müteaddit defa belirttik. Bu mevzuva tekrar avdet etmiyeceğiz. z

Bu notta, mezkûr finansman usulünün bizzat İktisadî Devlet Teşekkülleri bakımından doğurduğu mahzurları kısaca gözden geçirelim :

Câri masraflarını kısmen Merkez Bankasından kapatabildiklerini gören İktisadî Devlet Teşekkülleri, masraflarını mümkün olduğu kadar kısmak, rasyonel tedbirleri almak istikametinde hiçbir adım atmamışlar, bilâkis çok defa lüzumsuz masrafa girişmişler, kadrolarını şişirmişlerdir. Otomatik olarak Merkez Bankasına müracaat edebilme durumu, böylece İktisadî Devlet Teşekküllerinin bünyesi üzerinde kötü ve telâfisi güç tesirler icra etmiştir.

Diğer taraftan, yatırım masraflarını da Merkez Bankasından avans veya bonu iskontosu şeklinde karşılamak da tecvizi mümkün olmayan bir maliye politikasıdır. Merkez Bankası kredisi esas itibariyle kısa vadeli bir kredidir veya öyle olması icabeder. Bu nevî krediler ancak mütedavil sermaye ihtiyaçları için kullanılması icabeder. Bunları uzun vâdeli sermaye yatırımında kullanmak, kısa vâdeli krediyi tamamen dondurmak gibi kötü bir netice tevhit eder.

Görüldüğü üzere, devlet iktisadî teşekküllerinin yıllardır enflasyon ile beslenmesi, bunların iktisadî ve malî

bünyelerini ağır şekilde tahrip etmiştir.

İşte, 4 Ağustos kararlarıyla birlikte kömür, çimento, bez, elektrik, şeker gibi İktisadî Devlet Teşekkülleri tarafından istihsal edilen mamullere yapılan ehemmiyetli zamların hedeflerinden biri, malî ve iktisadî bünyedeki aksaklıkların tamir edilmesi idi.

Ancak, son olarak, iktisadî devlet teşekkülleri raporlarının Mecliste görüşülmesi sırasında, Umumî Mürakabe nin hazırladığı bir rapordan da anlaşıldığı üzere, zam yapmakla bütün meseleler halledilmiş değildir. İktisadî Devlet Teşekküllerinin rasyonel bir tarzda işletilmesi lâzımdır; bu hususu temin için de bünyevî reformlara ihtiyaç vardır. İçinde bulunduğumuz enflasyonun tasfiyesi safhasında, iktisadî devlet teşekkülleri problemleri ön plân da bulunacaktır.

10. Yıl

İnsanlığın geçirdiği çağların hiçbirinde, silâhlı bir çatışma olmadan, böylesine hayati bir mücadele, değişik anlamları da, harbe rastlanamaz. Resmen bitmiş kabul edilen İkinci Cihan Harbi, gerçekte, soğuk harb şeklinde, ideoloji, ekonomi, askerî sahada kuvvet ve ideoloji mücadelesi olarak, devam etmektedir. İki başlı bu kuvvet ve ideoloji harbi, NATO'nun 10 ncu yılının hür demokrasilerde kutlandığı bir zamanda, ana hatları artık tamamen belirmiş, yeni bir çağda, iki hayat tarzının bu dünya ölçüsündeki mücadelesinin, Avrupa dışına kaydığı müşahade ediliyor. Bu bakımdan NATO'nun 10 ncu yılında, yeni bir çağ ve yeni bir mücadele safhası içine girmiş bulunuyoruz ki NATO Genel Sekreteri P. H. Spaak'ın deyişi ile, sulhü kazanmak için gayretlerimizi, modern tekniğin gereklerini gözönünde tutarak devam ettirmek zorundayız.

Geride kalan 10 yıl, NATO için gerçek başarılarla dolu olmasına rağmen, bu yeni mücadele safhasına, NATO'nun pek talihi olarak girdiği söylenebilir. NATO devletlerinin bu yeni safhada, Komünistlerin taktik değişikliği karşısında, tutacakları yolda, birlik olmadıkları görüldüğü gibi, ekonomik ve

politik anlaşmazlıkları da ciddi bir devreye girmiştir.

İkinci Dünya Harbinin nihayete erdiği tarih, aynı zamanda milletlerarası münasebetler alanında da büyük devrülüşüne işaret eder. Harp öncesi dünya kuvvet muvazenesini alt-üst eden bu değişiklik, eski büyük devlet anlamını da tarihe gömmüş, eski büyük devletler, haddi zatında, bu vasfı kaybetmişler, Amerika ve Rusya iki büyük devlet olarak belirmiştir. Batının büyük imparatorlukları ile doğuda Japon imparatorluğunun çöküşü, Asya ve Afrika memleketlerinde, vuku bulan geniş devrülüş ve bu ülkelerde, anti kolonyalist milliyetçilik gelişmeleri, az gelişmiş bu ülkelerde yeni kurulan veya bağımsızlık kazanan devletlerin gerek Birleşmiş Milletlerde işgal ettikleri sandalyalar ve gerekse doğu - batı münasebetlerinin nihai zaferi bakımından yeni bir güç olarak belirmeleri, nihayet nükleer silâhlar sahasındaki buluşlar, milletlerarası münasebetlerin yeni unsurlarıdır.

Rusya; 1917 Bolşevik ihtilâlinde sonra, zıt bir sosyal felsefeyi, milletlerarası münasebetlerde, başlıca faktör kabul etmiş, dünya komünizmini gerçekleştirecek, milletlerarası sosyal bir devrülüşünü, meşrû bir gaye olarak ilân etmiştir. O tarihten bu yana da, Rusya dışında komünist hareketleri, beslemiş, geliştirmiş ve diğer milletlerin hayatında; yeni peykler yaratmak için devamlı bu hareketi kullanmıştır.

Harbin getirdiği tahrip, ümitsizlik, parçalanmış ve alt üst olmuş sosyal ve ekonomik düzenin Avrupa kıtasında hasıl ettiği buhranlar, komünist emperyalizmi için müsait bir zemin intihbarı vermiştir. Yeni ilerlemeler kaydetmek emeliyle, her sahada eski müttefikleriyle çarpışan Rusya, sulhü tesisinde büyük ümitler bağlanan Birleşmiş Milletleri, devamlı vetoları ile işlemez hale getirmiş ve gerçek hedefi için bir propaganda zemini yapmış, nihayet bu hal, geç de olsa batılıları harekete geçmek zorunda bırakmıştır. Rusya'nın ekonomik, politik ve askerî yayılmasını durdurmak için girişilen mücadeleyi, askerî alanda NATO temsil etmektedir. Bir kolektif güvenlik paketi olarak, organizasyon ve gerekse askerî gücünün kapasitesi yönünden, sulh zamanlarının en büyük savunma pakettir. 10 yıllık süre içinde; Avrupa kıtasında Rus yayılmasını önlediği gibi, kopa-

çak bir harbin, Rusyanın da sonu olacağı kanaatini Moskova'nın kafasına iyice sokmuştur.

Batının kendine emniyeti teessüs etmiş, harp sonrası Avrupasının, ümitsizliği, siyasî ve ekonomik düzensizliği nihayete ermiş, NATO'ya dahil memleketlerde komünist partilerinin nüfuzu azalmıştır.

Şimdi, Stalin'in ölümünden önce beliren Sovyet taktiğindeki değişiklik, en tesirli safhasına erişmiştir. Sulh içinde beraber yaşamak olarak ifade edilen «co-existence», NATO'ya karşı yöneltilmiş bu taktiğin adıdır. İlk defa Lenin tarafından geçici bir süre için, tamamen bir taktik olarak Rusya üzerindeki bir baskıyı azaltmak, milletarası tansiyonu gevşeterek, Batılı devlet arasındaki ekonomik çatışmaları körüklemek, kendi kendine yeter komünist bir düzeni Rusya'da yerleştirmek için zaman kazanmak maksadıyla kullanılmıştır.

Bu terim; Rusya tarafından tekrar milletlerarası sahneye çıkarıldığı zaman, soğuk harbin karakterinde değişikliğe işaret olarak kabul edilmiştir. Daha ince, daha yumuşak metodlarla, gayeye erişmek. Kendisi için hiçbir kayıp teşkil etmeyecek, bir seri uzlaşmaya girmiş. Avusturya ile sulh antlaşması imzalamış, Kore'de mütarekeye razı olmuş, Cenevre'de Hindicini mücadelesini nihayetlendirmiştir.

Rusya, Avusturya Andlaşması ile bu tip bir nötralist Almanya'nın, mümkün olacağı fikrine Avrupa'ya inandırmak ve NATO dışı kalacak Almanyasız bir NATO'yu çöktürmek emelini güdüyor.

İkinci Dünya Savaşından sonra, komünist blok içinde, kendi kendine yeter komünist ekonomik bir düzen yaratmağa girişmiştir; bunun için de oldukça zamana ihtiyacı var. Nihayet denebilir ki, nötralist memleketlerin dünya ölçüsündeki önemini Rusya bizden çok önce kestirmiştir. Sulh içinde beraber sloganı v ekonomik yardımlarla, az gelişmiş bu Asya ve Afrika memleketlerinde küçümsenmeyecek başarılar sağlamıştır. İşte NATO; 10 ncü yılında, soğuk harbin, askerî alandan ekonomik ve ideoloji safhasına geçtiği veya bu karakterinin daha hakim olduğu bir anda, bulunuyor. Nato memleketleri, Avrupadaki başarılarının de-

vamı için Asya ve Afrika memleketlerinde gelişen soğuk harbi de mutlaka kazanmak zorundalar. Bunun için de yeni fedakârlıklara cesaretle karar ver melidirler.

Tibet Olayları

Tibet'te bir dramın son perdesi oynanmaktadır. Komünist Çin 1950 yılında istilâ ettiği ve 1951 de akteyletiği bir andlaşma ile hâkimiyeti altına aldığı ve yalnız iç otonomisini tanıdığı bir milyonluk Tibet halkının hürriyet için mücadelesini şimdi kanlı bir şekilde bastırmaktadır.

Başarı ve kendi halinde yaşayan Tibet halkı, komünist Çin'in gittikçe artan ve komünist rejimi bu köylü, çoban ve dindar halk arasında da yerleştirme gayesi güden tazyike karşı ayaklanmıştı. Fakat bu ümitsiz bir mücadeleye giriş olmuştur. Zira Dev Çin'in karşısında bu küçük memleketin müessir bir mukavemet göstermesi beklene-
mez.

Bilindiği üzere Tibet, yüzyıllar boyunca Çin'in bir nüfuz bölgesi olarak mütalâa olunmuştur. Fakat Çinde komünist rejim yerleştikten sonra Tibet'i bir eyalet yapmak arzusu hâkim olmuştur. 1950 yılından sonra bu uzak bölgede cereyan eden hadiseler adım adım bu gayenin tahakkukuna doğru gidilmekte olduğunu göstermiştir. «Yaşayan Buda» sayılan Dalai Lama bu gidişe mukavemet etti. Memleketini tam olarak Çin boyunduruğu altına düşürmemeğe gayret ettikçe artan tazyikle karşılaştı. Karşısına kukla bir rakip çıkarıldı. Kanlı bir bastırma hareketi binlerce Tibetlinin öldürülmesi ile neticelendi ve Dalai Lama birkaç yakını ile Hindistan'a sığınmak zorunda kaldı.

Bu olaylar da bize komünist zihniyetin her tarafta aynı kaba metodları kullanmaktan çekinmediğini gösteriyor. Halkların hürriyetlerini kendi mukadderatını kendilerinin tayini prensibine komünist zihniyetin hiçbir yerde riayet etmek niyetinde olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Şüphesiz komünist propaganda Tibet hâdiselerini gene «empyralistler» in bir tahriki olarak yaymaya çalışacaktır. Fakat buna kendi halklarını dahi inandırmaları

güçtür. Tamamiyle kontrolleri altına alınmış oldukları bir küçük ve her türlü dış temastan hemen hemen mahrum bir memlekette «empyralistler» hangi vasıtalarla müessir olabilmişlerdir? Eğer böyle ise komünist rejimin bütün tazyik, tehdit ve propagandalara rağmen halklar tarafından hiç benimsenmediği söylenemez mi?

Bu kanlı bastırmadan sonra şimdi kendi taraftarı ve Dalay Lama'nın rakibi diye bizzat kendilerinin yarattıkları bir dinî liderle ortaya çıkmışlardır. Her memlekette bir Amisling veya Kadar bulunabilir. Fakat bu, halkların hürriyet aşklarını öldüremez. Komünist Çinle daima iyi münasebetler idame etmeğe çalışmış olan Hindistan da Tibet olaylarını serin kanlılıkla karşılamamış, Başbakan Nehru'nun temkinli siyaseti dahi memnuniyetsizliğini kapalı bir şekilde de olsa izhar etmekten kendini alıkoyamamıştır. Hint Parlamentosunda mesele bahis konusu edilirken komünist mebuslara karşı yapılan aleyhte tezahürler Hindistan halkının da duygularına tercüman olmaktadır.

Anlaşıyor ki ne Bandung Konferansında söylenen sözler, ne bu konferansın espisi, ne durmadan tekrarlanan «barış içinde birlikte yaşamak» prensibi, komünist Çine fazla bir şey ifade etmemektedir. Komünist Çin şimdi Birleşmiş Milletlere girebilmeden çok daha uzaklaşmıştır.

FORUM

Sayın Bayi ve Okuyucularının bayramlarını tebrik eder, sağlık, saadet temennileri ile neş'eli günler diler.

Dergimizin altıncı yaşını gerek mektup, gerekse telefonla tebrik eden okuyucularımızın yakın ilgilerine teşekkür ederiz.

İncelemeler

“Asıl Eksiğimiz: Aydınlarımızdaki Gerçek Duygusu”

Ömer SAKIP

Ötedenberi bilinen birşeydir; kişi, çözümlemesi için önüne getirilen, ya da ummadığı sırada karşısına çıkan herhangi bir soruna, alışkanlıklarından kazandığı çeşitli tepkiler gösterir. Sayın Haldun Taner'in «Yanılma korkusu» adlı yazımıza gösterdiği tepki, niçin saklamalı, umduğumuzdan başka oldu. «Eksiğimiz: sağlam basan aydın» yazısına bakarak kendilerine dolambaçsız, açık sorular sorduksa da, «Birinci Adama Mektup» unda bunların karşılıklarını alamadık. Almak şöyle dursun, Sayın Taner, adı geçen yazısının sonunu bize bir soru açarak bitirdi. Böylece, bize de, her soru gibi karşılığını bekleyen o soruyu yanıtlamak, Sayın Yazarın pek merak ettikleri «yanılma korkusu» nun nereden geldiğini yenibaştan göstermek ödevi düştü.

Soruna girmeden, öncelikle şu noktayı belirtelim: Bay Taner, (... fıkrâ özellikle politika çevrelerinde soğuk bir duş etkisi yaptı. Çok kişiyi işkillendirdi, gocundurdu. Bu ay da FORUM Dergisi bu tepkilerden bir yenisini, hem de dört koca schife boyunca dile getiriyor) diyerek, bizi, çıkarına dokunulduğu için gocunmuşlardan birisi gibi göstermek istemiştir. Bu sözlere bakanlar da, korkarız, bizi C.H.P. üyesi falan sanıp aldanacaklar. Ya da ileride C.H.P. iş başına gelirse, «çıkarmı şimdiden sağlam kazığa bağlamak isteyen açığözler» den birisi gibi belliyecekler. Tarafsızlığın, «iyiyi-doğruyu» savunmanın patentası eğer salt Sayın Taner'in ellerinde değilse, eğer izin verirlerse; biz de tıpkı kendileri gibi, yurd için iyi ile doğrunun savunularından biri olduğumuzu, -daha olamamışsak- olmak istediğimizi açıklayalım.

İşe bakın ki. «.. İkinci Adamın karşısına, eksik olmasın, düşüncelerimi savunur görünen bir Birinci Adam çı-

karmış, hattâ bu Birinci Adamını dört sahife boyu güzel de dayandırmış» diyen Sayın Taner, dört sayfadan geçtik, daha ilk satırlarda bizi «yerle yeksan» etmeğe bakmış. Humour'den hoşlanan yazı biçimlerine «kolpo» gibi argo sözcükleri de karıştırmalarından anlamış olduk ki; Sayın Yazar o yazıyı kaleme alırken us'unu, esemesi'ni değil, sinirlerini kullanmıştır. Olabilir. Birisine kızmak, içerlemek, onunla «hafif yollu» -alay etmek demiyelim- şakalaşmak olağan şeylerdendir ya, tartışılacak konunun kendisinde şaka kaldıracak bir yön göremediğimiz için, bu yazımızı Sayın Taner'i «gıdıklamıyacak» bir çerçeve içinde tutmağa olanca dikkatimizi harcıyacağız.

Sayın Taner partiler karşısında taraf tutmayan bir aydınımızdır. Ne Halk Partisi tutulsun, ne Demokrat Parti; ilim gücü tutulsun, yurdda asıl söz sahibi «ne Falan Paşa ne filân bey» asıl bu tarafsız bilim adamları, düşünürler, sanatçılar olsun ister.

Söz bize düşerse, biz de tarafsızlığımızı savunabiliriz. Partilerden hiç birine kayıtlı değiliz, birinden biri yanlış yola saparsa söylenip yazarız ya, bizim bu tarafsızlık anlayışımızla Sayın Taner'in anlayışı arasında bir takım ayrıntılar görülür. İşte, Birinci Adamla İkinci Adam bu ayrıntılarımızı daha iyi belirtmek için konuşurlar. Deyim yerindeyse; Sayın Taner'in «Pusulâ» n tarafsızlığı partilerüstü bir tarafsızlıktır, ya da kendini böyle görmeğe özenen bir tarafsızlıktır. Aradığını hiç bir yanda bulamadığı için, tümüne • sırtını dönen bir tarafsızlıktır. Aslındaysa, bu bir tarafsızlık da değil, olsa olsa bir «karışmazlık» tır. Öte yanda, «Ne haliniz varsa görün» demeğe gelen bu çeşit bir tarafsızlıkla karışmazlık arasındaki kıl payı ayrıntılar, Sayın Taner'le onun gibi düşünenlere, günlük politikadan kaçma-

dıkları sanısını vermektedir.

Şimdi, Sayın Taner'in dile getirdiği politik olaylara tepeden bakan, iğneliyici tarafsızlık yanında, olaylara bize özgü koşulların yatay sınırından bakan, her güzel davranışı alkışlayan kendi tarafsızlığımızı bulmaktayız. Onların küskün, uyuşma bilmez, iyi-doğru gibi soyut sözlüklere yönelmiş tarafsızlığı yanında barışçı, uyuşmasını bilir, kısacası «halen anlar» bir tarafsızlıktır bizimkisi. Daha açalım: demokratik ilkeleri savunmak, onları en kısa yoldan hayata geçirmek, toplumuza uygulamak konusunda -beğenmediği partilerle de pekâlâ işbirliği yapabilen, bir başka deyişle; belirli sorunlarda daha ilerisine geçebilmek için gerekti mi o yanı, gerekti mi bu yanı tutmağı iş edinen her çeşit katılıktan, dar görüşten uzak bir tarafsızlık.

Sayın Taner'in tarafsızlığında, partiler içinde ödev almamış bir aydın tipinin politikada, genel gidişte «pusula» olabileceği fikri yer almıştır (22.3.959 günlü Pusula adlı fıkrası.) Muhalefet partisiyle aydınlar topluluğu arasındaki bugün görülen uyuşmu çok geçici bulmaktadır. Yarın bu parti iktidara gelir gelmez aydınlar dirsek çevirecek, ya da onları pek önemsemeyecektir. İyisi mi biz dışarıda kalalım, denetlememizi eleştirilerimizi bağımsız aydınlar olarak dışarıdan yapalım demektedir.

Bize göre ise; yurdumuzun bugün içinde yaşadığı bunalmış koşullar, zaten sayıları az ülkücü aydınlarımızı (Bütün aydınlar C.H.P. saflarında birleşiniz!) parolasına, -yani bıyık altından gülümsüyerek söyledikleri bu parolayı- doğru kaçınılmaz bir hızla çekip sürükleyecek niteliktedir. «Lâf ebe-liği» değil politika yapacak, olumlu davranış ancak böylesidir.

İstenirse, ayrı ayrı kutuplara kayan bu iki şavlamamın ortası bulunabilir. Bize göre; ülkücü aydınlarımızın en övülecek tutumları, olanca güçlerini bir partinin daha bol, daha zengin kaynaklarına karıştırıp -çevresini etkileyerek- sonucu daha kese yoldan gidebilmelerindedir. Kişisel, özel durumları böyle bir görev yüklenmeğe elverişli değilse, o zaman da tutulması gerekli yanı hiç olmazsa yazı ile, sözle «dışarıdan» destekleyebilmektedir. Ama bu iki şıktan ne birincisi ne de ikincisi, hiçbir zaman, Sayın Taner'in öğütlerini tutmak, çağırısına uymak,

yani topuna birden «sırt çevirmek» değildir. Sayın Taner ne sanıyor? Çağrısına uyarsak biz «pusula» olamayız, aksine; güçlük sıkıntılarına tez elden yol-yordam arıyarak «Biz şimdi kimi tutalım?» diye soranlara pusulayı büsbütün şaşırırız.

Sanat çabaları bir yana fıkrâ yazarlığı bir yana. İşi fıkrâ yazarlığına döktük mü, bu taraf tutuculuk daha kaçınılmaz bir zorunlukla karşımıza dikilir durur. Doğruluk iyilik adına, satırı bir çırpıda iki yüzlü işletmek, hem o yanı hem bu yanı budamak, hangi yan iş-başı etmişse o yanın ekmeğine yağ sürmeğe ulaşır. Fıkra yazarlığındaki birçok sınamalarından sonra, Vatan Gazetesinden Sayın Oktay Akbal, aşağıya aldığımız sözleriyle bizim gibi düşünenleri doğrulamaktadır:

«Bağımsız bir yazar olmak.. Güzel bir ülkü bu. Ama mümkün mü? Kesin birşey söylenemez. Çünkü en bağımsız sandığımız anda bile sırası gelince bir amaca hizmet ettiğimizi görmüşünüzdür. Tamamen bağımsız olabilmek gerçekten imkânsız.» - 26.3.1959 günlü Vatan.-

O halde, Sayın Haldun Taner'in (.. o incelediği son yazımın, ne hikmetse hiç okumamış görüldüğü, ört-bas ettiği son paragrafı) dedikleri parçayı - dilini açarak verdikleri biçimde değil, ilk yazılarından alıp - buraya aktaralım:

(.. Ben asıl, çaresizlik içinde, bile bile, tam incediği bir partiyi desteklemeği ümitsizlik alâmeti sayarım. Bana gelince, benim tam inandığım büyük bir ideal var. Bu yurdda şu partinin bu partinin falan paşanın filân beyin sözünün değil ilmin, ilim görüşünün hâkim olması için uğraşmak, politika seferinin çok üstünde bir tarafsız aydınlar otoritesinin, kemmiyet bakımından olmasa da keyfiyet bakımından kendini duyuracağı günü gerçekleştirmeye çalışmak.

Bence bir memleketin asıl sahibi ne oy kalabalığı ne şu parti ne bu parti ne o paşa ne bu beydir. O memleketin aydın, olgun ilim ve sanat adamları, düşünürleridir. Çünkü zamanla değişen hükümetlere, iktidara rağmen, hiç değişmeyen iyiye doğru yönelmiş bir pusula rolü oynayan, yurdun asıl mümessili değerler ölçüsünün nâzımı, böyle şuurlu ve bağımsız bir aydınlar kütesidir. Küçük hesapların, egoist menfaatlerin, müptezel politika

oyunlarının dışında ve üstünde böyle bir nâzım değerler ölçüsü kurulabilmesi ise bu vasıfta aydınların bu fikri sonuna kadar savunmaları ile olur. Yoksa partilerin ökselerine kapılıp eriyişi ile değil.

Bu şuurdaki aydınlarımızın sayısı zaten azken onları da türlü yemlerle, ya da en zayıf noktaları olan ideallerinden yakalayan ve bağımsız aydınlar mürakabesini, otoritesini başından baltalayan partilere biraz da bundan kızgımsın.)

Yemlemek ne söz Sayın Taner? Yem insan dediğimiz varlıktan başkalarına verilir biz azıktır sanıyoruz. Ayrıca, demokrasiyi bütün gerekli kurumları, kurallarıyla yerleştirilmiş bir ülke için doğru sayılabilecek böyle bir dilekten, bizim için dak'kası dak'kasına uygulanması imkân dışı eğri sonuçlar çıkartılmasına takıldığımızı sanıyoruz. İlk bakışta gerçekten haklı gibi görünen açıklama, yurdumuzun ekonomik sosyal yapısı içinde «hak» kını yitiriyordu. Yanlılığı sırasızlığındaydı, Sayın Taner'in «yanılmak korkusu» nu da gene bu satırlar açığa vuruyordu. Çünkü Sayın Taner, bir avuç ülkücü aydının o partiden ayrılıp bu partiye geçişlerinin tümünü, «çıkarlarını sağlam kazığa bağlamak» anlamında, bir de «partilerin kolposuna düşmek» biçiminde ele alıyordu. Bakanlık buyruğuna alınanları, kürsülerinden edilenleri, kendisinin ve bizim korkusuzca düşünmemizi yazışmamızı sağlamak uğruna politikaya atılanları, içeri atılanları, partilerinden kovulanları ya görmüyor, ya da görmek istemiyordu. Oysa gene Sayın Taner, (.. Ama kabul ederim ki çoğunluğu memleket hayrına çalışmak, yurdda gerçek demokrasiyi yerleştirmek teşkil ediyor) sözleriyle tam bir çelişmeye düşüp, yukarıda onardığını aşağıda yıkıyordu. Böylece Sayın Taner, harekete karışmaksızın, uzaktan denetlemekle aydınların yanılma paylarını enaz'a düşürmek, bu arada kendisini de «sıyırmak» istiyordu.

«Böyle kesin bir tavrın yanılma korkusu», okuduklarını kendi ölçüsüne göre anlayan fukara aklımıza göre, Sayın Taner'in satırları altında sere-serpe, upuzun yatıyordu. Fıkрасını başka çeşit bir yorumlanışa elverişli bulamayışımızı, anlayışımızın kısırlığına, güdüklüğüne bağışlamalarını dileyeceğiz.

Çünkü bize göre, «.. demokrasi oyunlamalarında en ümmî sırk hamalı, dokuz ordinaryüs profesörü her zaman azınlıkta bırakabilir» gerçeğini hafifletecek geçit yolunu, halka bu oyunları oynuyabilecek partileri aydınların «boşaltma» ları değil, tam karşıtı, bütün aydınlarımızın partilere «doluşması» açıp verecekti. Şimdi ise, ilerisi için toplumumuzu çekip çevirecek iplerin bir ucu da - ne olur ne olmaz - aydınlarımızın ellerinde bulunsun diyorduk. Bir kale dışından sarılabilirdi, ama kaleyi «almak» için «içine girmek» gerektekti.

Sayın Taner yazımızı dikkatle okumuşlarsa, orada, «parti transferi» yapan herkesi kayırmadığımızı, buna karşılık niçin geçtiklerine bakılmaksızın, hepsini de toptan suçlamayı, en hafifinden, gerçeklere yan çizmek anlamında kavradığımızı görmüşlerdir. Gelgelelim Sayın Taner, «.. çoğunun yarınki daha sağlam nimetleri şimdiden sağlama bağlamak isteyen açık-gözler olduğunu» anlamazlıktan gelişimize bir anlam veremeyip kendilerine açık, seçik birkaç soru soruşumuzu ise, «bir çeşit kışkırtı amacı» na bağlamış. Bağlasınlar, ama düştükleri eseme çelişlerini gösterebilmek için elimizde başka araç taşımadığımızı, sorularımıza salt bu zorunlukla sordüğümüzü anlatsınlar isterdik.

Öte yandan bir diğer amacımız da, ne eksik ne artık, hani şu «Ama kabul ederim ki çoğunluğu memleket hayrına çalışmak..» diye başlayan bir tümceleleri var ya? işte, «memleket hayrına çalışan» bu çoğunlukla, «sağlam bıraktıklarını, birinden birini azınlığa geçirmelerini dilemekti.

Bütün inançsızlıkları, tepeden bakışları içinde bir tek o tümceleri iyimserdi. Biz de, birazını bulunca iyimserliğine daha çoğunu istedik. Zaten, bir toplumda kendisinin kurtuluş yollarını bulduğuna inanan kişi, aynı koşulların aynı etkenlerle, başkalarına da sıçıyacağına, onları da kendi bilincine yaklaştıracağına inanamak zorundadır. Onlar - her kimseler - araştırmak, bulmak, el ele vermek gerekir. Yoksa, «Hak bellediğin yola tek başına gideceksin» yollu o güzelim, dokunaklı mısraı bağrılarına basıp yola düzülenler, arası geçmeden damdazlak ortada kaldıklarını çok görmüşlerdir.

Gene söyleyelim; günümüzde uğraşısı --mücadelesi - yapılan batılı ölçü-

lerle gerçek bir demokrasinin kurulması sorununda bu işin denetlenmesini, «partilerin öksesine» düşmemiş aydınların omuzlarına yüklemek, bugün için, kan kusan birisine bir çeki odun yüklemeye birdir. Hele bu yüklemeye, muhalefette aktif görev almış her aydını - ad vermeksizin - küşün altında bırakabilecek ağır alaycı bir dil de kullanırsak, durum bize, gerçeklerden bir uzaklaşış, bir kaçış gibi görünür.

Sayın Tamer'in de güzelce belirttikleri gibi; sayıları zaten çok olmayan aydınlarımızın ikiye bölünmelerini, hiç değilse bugün için, pek doğru bulmaktayız. «Perakende» olarak değil, amaca hızla varabilmek için toptan birleşmelerinin - «Güçbirliği» yapmalarının - zorunluğuna inanıyoruz.

Çözümlemeleri beklenen sorunlarımız eski denli karışık değildir artık. «Ya onu ya bunu» seçmekle baş-başa bırakılmış bir toplumda yaşıyoruz. Öyle bir toplum ki, (Kur'an-ı Kerim Türkçe mi Arapça mı yazılmalıdır?) tartışmaları, yapılacak denli, bir ucundan gerilemiş; «İlk Hedefler Beyannamesi» yle de halkımızın eksikliğini duyduğu şeyleri bilinçlere yerleştirip madde madde sıralıyacak denli, bir ucundan ilerlenmiştir. Karanlıkla aydınlık yan yana, iç içedir. Böyle bir toplumda, «Biz kimi tutalım?» yollu kesin bir soru ortada iken, kalkıp «Ne onu ne öbürünü, iyiyi, doğruyu» öğüdünü vermenin, işlerimizi arap-saçına döndürmekten gayri bir yararı olamayacağına inanıyoruz.

Söz konusu politika olunca, iyi ile doğrunun, ne olup ne olmadıklarını madde madde sıralamanız gerekir. Günümüzde biz bunu yapacak durumda mıyız? Soruna salt bu açıdan baktığımızda, «İlk Hedefler Beyannamesi» adlı bildiride yapılacak işleri madde madde sıralayanlarla, sıralamasını bilenlerle, hiç olmazsa belli bir süre için, o doğruların başka doğrulara bir başlangıç olduklarını bilerek, ortaklaşa bir gidişimiz olmalıdır. Yurdun kalkınmasında, sosyal adaletle güvenliğin kurulmasında, her bakımdan ileri, uyanık, uygar bir Türkiye'nin oluşumunda her aydın, bildiklerini ortaya döker. Bu onun karşı durulmaz, aynı zamanda kaçınılmaz ödevlerinden birisidir de üstelik. Ama toplum böyle bir imkânı vermekten henüz yoksunsa, bu aşamaya erişmemişse, aydınlarımıza düşen ödev, herşeyden önce böyle bir orta-

mı hazırlamağa çalışmak olmalıdır. Ülküde, politikada, akla gelebilecek daha bir sürü şeyde gerçekçi olmak bu demektir.

Sayın Tamer bilmez olur mu ki, tek parti çağından çok partili çağa geçişimizle birlikte, daha bu işin başlangıcında; faşist eğilimli bir baskı düzeyinin ancak karşılığını düşünmekle yetinenler, ilkel parti tiplerinden doktrinci partilere geçmek isteyenler, ayrıca Sn. Tamer'in «üçüncü güç» olmasını dilediği o bağımsız aydın kişilerle onların savunacakları ilkeler, şu ya da bu etkiler altında dondurulmuş, hem ad hem de varlık olarak, sosyal - politik önderliği başkalarına zaten kaptırmışlardır. Kaptırmaları da bir bakımdan iyi olmuştur. Sırasız, zamansız

çalışmalar yapanlarla yurdun önce neyin eksikliğini çektiğini kavrayanlar arasındaki bu değiş-tokuş, tek tek değil, ulusca uyanışımızın açık kanıtlarını verir. Bu, aynı zamanda, toprağa bir kez tutunmuş demokrasinin onu silip süpürmek isteyenlere karşı direnmesi, kök salmakla sonuçlanacak iç savaşının öyküsünü de verir.

Yazılarını üstün-körü okuduğumuzu sanan Sayın Haldun Tamer'den, son olarak, bizim gene FORUM'da çıkmış «Kadroların Analizi» adlı yazı dizimizle 114. sayısındaki «Program ve Plân Tartışmaları» adlı yazımıza bir göz atmasını dileyeceğiz. Böylece, uyuşup uyuşmadığımız noktaların neler, nelerde olduğunun daha kolay anlaşılacağını umuyoruz.

Türk Ekonomisinde Yatırım - İstihsal ve Sermaye - İstihsal Münasebetleri

Osman OKYAR

I. Bu makalede, Türkiye'de yatırım istihsal ve sermaye istihsal münasebetleri hakkında daha evvelce İngilizce yazmış olduğum ve Beyrut Amerikan Üniversitesi İktisadi Araştırma Enstitüsünün yayın organı olan «Middle East Economic Papers» Dergisinde intişar etmiş olan bir etüdün (1) başlıca neticelerini hulâsa etmek istiyorum.

Evvelâ, bu hesapların mahiyetini kısaca belirteyim. Hususî müteşebbis için, yatırım ile istihsal arasındaki münasebetin ehemmiyeti malûmdur. Yatırım yaparken, hususî müteşebbisin düşündüğü ilk şey, yatırım sayesinde sağlanacak munzam istihsalıdır. İstihsalın satış kıymetinden istihsalın icab ettireceği masraflar çıkarıldıktan sonra kâr kalır. Yatırım kararını verirken, müteşebbis muhtemel yıllık kâr hakkında bir tahminde bulunur ve vaz'edilen sermayeye nazaran kârın nisbeti hakkında fikir edinmeğe çalışır. Nispet tatminkâr ise, yatırımı yapmaya karar verir. Böylece hususî müteşebbis bakımından yatırım ile bu yatırımın sebebiyet vereceği istihsal artışı arasındaki münasebetin büyük bir önemi vardır.

Sermaye ile istihsal veya yatırım

ile istihsal arasındaki münasebeti, hususî müteşebbis zaviyesinden değil de, millet ekonomisinin zaviyesinden de ele almak mümkündür. Millet ekonomisini veya onu teşvik eden büyük sektörleri düşündüğümüz zaman, sermaye - istihsal münasebeti ortaya koymak için, hususî müteşebbisin yaptığı gibi, ileriye ait tahminlerden faydalanmak mümkün olmaz. Ziraat veya sanayi gibi binlerce veya milyonlarca müteşebbisin faaliyeti gösterdiği büyük faaliyet kollarında, istikbale ait olarak ve ortalama bir nispet şeklinde sermaye ile istihsal arasındaki münasebeti hesaplamak imkânsızdır. Fakat millî gelir ve millî muhasebe rakamlarından faydalanmak suretiyle, mazide, millet ekonomisi hey'eti umumiyesi bakımından veya herhangi bir sektörü bakımından, bir yandan sermaye veya yatırım, diğer yandan istihsal arasındaki münasebetleri, hesap etmek mümkündür. İşte İngilizce «capital output ratio» veya «investment - output ratio» denilen ve Türkçeye sermaye - istihsal katsayısı ve yatırım istihsal katsayısı şeklinde tercüme ettiğim nispetlerin mahiyeti budur.

II. Bu katsayıların mahiyetini kısaca sarıh olarak tarif edelim. İzahı ko-

laylaştırmak ve daha müşahhas bir şekle koymak için Türkiye'de bazı sektörler için yapmış olduğum hesaplardan faydalanacağım.

Evvelâ sermaye - istihsal katsayısını alıyorum. Bu katsayı ile şunu tesbit ediyoruz: Herhangi bir anda, herhangi bir sektörde kullanılmakta olan mecmu sermayenin kıymeti ile o sektördeki net istihsalın kıymeti arasındaki nispet nedir? Mecmu sermayeyi, net istihsale taksim edince çıkan rakam sermaye - istihsal katsayısı olacaktır.

1950 senesinde Türkiye'de imalât sanayi sektörünü alalım. Bu seneyi ve bu sektörü seçmemin sebebi, 1950 de Türkiye'de bir sanayi sayımının yapılmış olmasıdır. Takriben 80.000 küçük, büyük sınıf teşebbüsü ilgilendiren bu sayımda, sorulan sualler meyanında, her teşebbüs tarafından kullanılmakta bulunan sabit makine ve teçhizatın kıymeti de vardı. Bu sorunun neticelerini, bazı tahminlerle tamamlamak suretiyle, 1950 de imalât sanayinde kullanılan mecmu sermayenin kıymeti hakkında bir umumî tahmine varmak mümkündür.

Nasıl? İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yapılan sayımda imalât sanayii üç büyük grupta mütalâca edilmişti: devlet sanayii, hususî büyük sanayii, hususî küçük sanayii. Her üç grupta sabit makine ve teçhizatın kıymeti sorulmuştu. Ancak, sabit makine ve teçhizatın kıymeti, kullanılan mecmu sermaye kıymetinin ancak bir kısmından ibarettir. Mecmu sermayenin kıymetini bulmak için, ayrıca arsa ve binaların kıymetiyle kullanılan mütedavil sermayenin kıymetlerini tahmin etmemiz lâzımgeliyor. Oysa ki, 1950 senesi için ancak Devlet sektöründe bina ve arsaların kıymeti malûmdur. Şu halde, diğer gruplar için tahmine başvurmak mecburiyeti hasıl oluyor. Devlet sektöründe bina ve arsa kıymetinin makine ve teçhizat kıymetine o-

lan ve malûm bulunan nispetini, hususî büyük ve hususî küçük endüstriye teşmil ederek, bütün gruplarda bina ve arsaların kıymetleri hakkında tahminî birer rakam elde etmiş oluruz.

Mecmu sermaye kıymetine varmak için, mütedavil sermaye kıymetlerini tesbit etmek meselesi kalıyor. Sanayide kullanılan mütedavil sermaye hakkında tahminde bulunmak kolay değildir. Bu hususta müracaat ettiğim kaynak Sınaf Kalkınma Bankası olmuştur. Banka, kredi verdiği sınıf işletmelerin mütedavil sermaye ihtiyaçları hakkında takribî bilgiye sahiptir. Anlaşıldığına nazaran, bu teşebbüslerde kullanılan mütedavil sermaye, mecmu sermayenin takriben %40 ına baliğ olmaktadır. Bütün sanayi gruplarında kullanılan mütedavil sermayenin kıymeti hakkında fikir edinmek için, yukarıdaki nispeti bütün gruplara teşmil etmekten başka çare yoktur. İşte bu şekillerde, imalât sanayinin çeşitli gruplarında 1950 yılında kullanılmakta olan sermayenin kıymeti hakkında tahminî rakamlara varmak mümkün olabilmektedir.

Şimdi, üç gruptaki net istihsal kıymetinin tahminlerine gelelim. Burada net istihsalden kastımız, grup veya sektör tarafından istihsale ilâve edilen kıymettir. Bu mefhum, millî gelir hesaplarında kullanılan «ilâve edilen kıymet» mefhumunun aynıdır. Diğer bir deyişle, ilâve edilen kıymet, bir sene zarfında grup tarafından istihsal edilen malların kıymetinden, ekonominin diğer sektörlerinden satın alınan ham madde ve yardımcı malzeme kıymeti tenzil edildikten sonra kalan bakiyenin kıymetine müsavidir. Millî Gelir Etüd Grubu, 1950 senesinde, imalât sanayine giren üç büyük grup tarafından yaratılan kıymetleri hesap etmiştir (2). Sonradan bâzı tashihe tâbi tutulan bu tahminlerden istifade ettim.

Aşağıdaki cetvel, hesabın neticelerini gösterir :

İmalât Sanayinde Sermaye İstihsal Katsayıları — 1950
(Kıymetler milyon lira olarak)

	Makine ve teçhizat	Bina ve arsalar	Mütedavil sermaye	Mecmu sermaye	İlâve Sermaye istih-sal kıymet	İstih-sal katsayısı
Devlet	550	390	620	1560	298	5,2
Hususî Büyük	223	160	250	633	210	3,0
Hususî Küçük	100	80	120	300	251	1,2
Y e k ü n	873	630	990	2493	759	3,2

Büyük tahmin paylarını ihtiva eden cetveldeki katsayılar ne gösterir? 1950 senesinde devlet sektöründe 1 birimlik istihsal meydana getirmek için 5,2 birimlik sermaye kullanıldığı, hususî büyük imalât grubunda ise, 1 birimlik istihsal için 3 birimlik sermaye kullanıldığı ve nihayet küçük hususî sanayide 1 birimlik istihsal için 1,2 birimlik sermaye kullanıldığı anlaşılmaktadır.

III. Yukarıda, sanayi için hesap etmeğe çalıştığımız sermaye - istihsal katsayısı, herhangi bir anda, muayyen bir istihsal kolunda mevcut sermaye kıymeti ile yaratılan istihsal kıymeti arasındaki münasebeti ifade ediyor. Bu katsayı, muayyen bir müddet içinde, herhangi bir branşta, sermaye ile istihsal arasında ortalama bir münasebetin ifadesidir.

Muayyen bir istihsal kolu bakımından başka bir hesap daha yapmak mümkündür. Bu da, o kolda bir müddet zarfında yapılan net mecmu yatırım ile bu yatırımdan hasıl olan istihsal artışı arasındaki münasebetin ölçüsüdür. Bu hesabı yapabildiğimiz takdirde elde edeceğimiz katsayı, sermaye - istihsal katsayısında olduğu gibi, mevcut mecmu sermaye ile mecmu net istihsal arasındaki münasebeti ölçmeyecek, yeni yatırım ile munzam istihsalı bağlayan marjinal bir münasebetin ölçüsü olacaktır. Böylece yatırım - istihsal katsayısının, mahiyet itibariyle, sermaye - istihsal katsayısından farklı olduğunu kaydedelim.

Nazarî olarak, yatırım - istihsal katsayısını tarif ettikten sonra gelelim tatbikat meselelerine. Ekonominin birçok sektörleri bakımından yatırım - istihsal katsayısını tam olarak ölçmek çok güçtür. Güçlük şurada: Bir istihsal branşında, muayyen bir zaman içinde yapılan yatırım, ne kadar müddet içinde meyva vermektedir? Diğer bir deyişle, farzedelim enerji sektöründe, muayyen bir yıl içinde tamamlanmış olan bir yatırım, istihsal üzerindeki tesirini ne zaman gösterecektir? Müteakip senede mi, yoksa iki sene sonra mı, yoksa daha sonra mı? Birçok hallerde bunu tâyin etmek çok güçtür ve dolayısıyla yatırım - istihsal katsayısının hesabında esaslı müşküller vardır.

Fakat, mühim olan bir halde, yatırımın meyva verme zamanını, fazla hatâyâ düşmeden, tahmin etmek mümkündür. Bu da ziraat sektörüdür. Şunu da kaydetmek lâzımdır ki, hiç değilse

Türkiye için, ziraaatte sermaye - istihsal katsayısını hesap edebilmek için elde kâfi derecede malûmat mevcut değildir. Filhakika, milyonlarca çiftçi ve köylü ailesi tarafından kullanılan sermayenin kıymeti hakkında fikir edinmek şimdilik imkânsızdır.

Bu itibarla, Türkiye'de, ziraaat için, yatırım - istihsal katsayısını hesaplamak uygun görünmektedir. Yatırım ile istihsal arasındaki vade bakımından şu hususu umumiyetle kabul edebiliriz: Ziraaatte, muayyen bir mevsim içinde tamamlanan yatırım, gelecek mevsim zarfında istihsal üzerinde tesirini gösterir. Şu halde vadeyi bir sene olarak kabul etmekte büyük mahzur yoktur.

Binaenaleyh Türkiye'de muayyen bir yılın ziraaat yatırımını, ertesi yıl zarfında ziraaatte «ilâve edilen kıymet» artışına bağlamak suretiyle, bir yatırım - istihsal katsayısı hesap edebiliriz. Ancak, bunu yapmadan önce, hava şartlarının ziraaat istihsal üzerindeki tesiri meselesinin halli lâzım gelir. Ölçmek istenen şey şudur: bir sene zarfında yapılan bir birimlik yatırım müteakip senede kaç birimlik bir istihsal artışına sebebiyet verir? Bunu da ölçmek için, müteakip mevsim içinde anormal hava şartları hüküm sürdü ise, bunların mahsul üzerinde artırıcı veya azaltıcı tesirlerini bertaraf etmek lâzım gelir.

Ziraaatte yatırım - istihsal katsayısını aşağıdaki devreler bakımından hesap etmeğe çalıştım: 1950 — 1951, 1951 — 1952, 1952 — 1953. Malûm olduğu üzere, bu devreler zarfında Türkiye'de iklim şartları ziraaat için çok müsait geçmiştir. Dolayısıyla mahsul artışlarında müsait hava şartlarının ehemmiyetli hissesi olmuştur. Mahsul artışlarından ne kadarının hava şartlarına, ne kadarının da ziraaat yatırımıyla ilgili faktörlere atfedilebileceği hususunda, 1954 senesinde Amerikan iktisadî yardım Heyetinin müzaheretleriyle hazırlanan Chenery Raporunda bazı tahminler mevcuttur (3). Bu tahminlerden faydalanarak, mevzu bahis yıllara ait ziraaatte ilâve edilen kıymet rakkamlarını, hava şartlarının tesirini izale edecek şekilde, tashih etmeğe teşebbüs ettim. Elde ettiğim neticeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Ziraaatte yatırım - istihsal katsayısı
(Kıymetler milyon lira olarak)

	Tashih		
	Ziraaat sermayesinde mecmu artış	edilmiş ilâ- te artış	Yatırım istihsâl katsayısı
1951 - 51	217	708	0.30
1951 - 52	330	346	0.95
1952 - 53	450	443	1.01

Bu mâkalede maksadım, sermaye - istihsal ve yatırım istihsal katsayılarından ne kastedildiğini izah etmek ve Türkiye için bu konularda yapmış olduğum bâzı hesapları misal olarak göstermek idi. Müteakip bir mâkalede, varılan neticelerin mânasını ele almak ve mezkûr katsayılarından ne şekilde faydalanılabileceğini işaret etmek istiyorum. Siyasal Bilgiler Fakültesinden

Doçent Nejat Bengül de Türkiye için umumî bir marjinal kapital - hasıla nisbeti hesaplamış olduğunu da kaydetmek isterim (4). Müteakip yazımda Nejat Bengül'ün bu husustaki düşüncelerine de temas etmek ümidindeyim.

(1) Bak: Investment - Output Relations in the Turkish Economy, Osman Okyar, Middle East Economic Papers, Beirut, 1957.

(2) Bak.Tablo 63, Türkiye Millî Geliri, İstatistik Umum Müdürlüğü, Yayın No. 352, Ankara, 1954.

(3) Bak. Chenery, Cohn and Brandow, Turkish Investment and Economic Development, Ankara, 1954.

(4) Bak. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt XIII, Eylül 1958, No. 3. Nejat Bengül, Türk Ekonomisinde Marjinal kapital - hasıla nisbeti.

Kalkınıyor muyuz ?

Doğan AVCIOĞLU

(1) Türkiye az yatırım yapan memleketlerden biridir.

İktisadî Kalkınmanın büyük ölçüde sermaye teşekkülüne tâbi olduğu aşîkârdır. Geçen yüzyılda iktisaden hızla kalkınan Amerika ve Japonya gibi memleketler, bunu sermaye terakümünü hızlandırarak başarmışlardır. Kuznets'in hesaplarına göre (1), Birleşik Devletlerde 1869 - 1928 yıllarında gayri sâfi millî hâsıladan sermaye teşek-

külüne ayrılan pay, 1929 fiyatlarıyla 1869 - 1898 devresinde yüzde 22.8, 1899 - 1928 devresinde yüzde 21.4 olmuştur. Japonya'da da 1880 - 1898 devresinde gayri sâfi millî hâsılının yüzde 20 den fazlası sermaye teşekkülüne gitmiştir.

Bugün de hızla kalkınmaya çalışan memleketler, imkân nisbetinde fazla yatırım yapmaya çalışmaktadırlar. Doğu Avrupa memleketleri bu bakımdan tipik bir örnek teşkil etmektedirler:

GAYRİ SAFİ SERMAYE TEŞEKKÜLÜ

(Gayri sâfi millî hâsılının yüzdesi olarak)

	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955 Ortalama
Polonya	20.0	27.0	28.0	27.0	25.0	21.7	24.1
Çekoslovakya	23.6	22.3	25.0	30.0	27.0	21.7	24.2
Macaristan	18.7	25.0	30.0	26.0	23.0	25.0	23.1
Romanya	18.7	25.0	30.0	26.0	23.0	15.0	21.7
Bulgaristan	18.7	25.0	30.0	26.0	25.0	25.0	24.7

Kaynak: Resmî istatistikler. Not: Marksist millî gelir hesaplarında Batı memleketlerinde takip olunan sistemden farklı bir sistem kullanılmaktadır. Maamatih

Batı sistemine göre de, bu memleketlerde sermaye teşekkülünün gayri sâfi millî hâsılaya nisbeti yüzde 20 nin üstündedir.

Marksist olmıyan diğer az gelişmiş memleketler de, imkân nisbetinde fazla yatırım yapmak hususunda gayret sarfetmektedirler. Meselâ Birleşmiş Milletler neşriyatına göre (2) İsrail'de 1953 - 1956 devresinde mevcut kaynak

ların ortalama olarak yüzde 22.8 i sermaye teşekkülüne gitmiştir. Suriye, aynı devrede gayri sâfi millî hâsılının yüzde 17.5 ini yatırımlara ayırmıştır.

Üyesi bulunduğumuz Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtı (O.E.C.E.) memle-

ketleri ele alırsa, burada da bilhassa İkinci Dünya Savaşından sonra sermaye teşekkülünün hızlandığı görülmektedir. Meselâ Almanya'da gayri sâfi millî hâsılanın 1955 te yüzde 25.7 si, 1956 da 24.2 si ve 1957 de 23.6 sı sermaye teşekkülüne gitmiştir. Türkiye

dahil 17 O.E.C.E. memleketinde de yatırımlar, gayri sâfi millî hâsıladan büyük bir payı almaktadır. 17 O.E.C.E. üyesi tek bir memleket gibi mütalâa edilirse, bu toplulukta sermaye terakümü yüzde 16 nın altına düşmemektedir.

O.E.C.E. Memleketlerinde Gayri Safi Millî Hasıla İçinde Yatırımların Payı

1949	1950	1951	1952	1953	1953	1955	1956	1957
16.21	16.52	16.21	16.27	16.79	17.69	18.32	18.68	18.9

Halbuki Türkiye'de 1950 - 1957 devresinde gayri sâfi millî hâsılanın ortalamaya olarak yüzde 12.3 ü istihlâk edilmeyip, sermaye terakümüne gitmiştir. 1953 - 1956 devresinde bu nisbet 13.7 dir. Aynı devre zarfında Suriye, siyasi istikrarsızlığa ve mahdut dış imkânlarla rağmen yüzde 17.5 gibi nisbeten yüksek bir yatırım seviyesi devam ettirmeye muvaffak olmuştur. Demek ki «çok yatırım yapıyoruz» iddialarına ve tenkidlerine rağmen, Türkiye'de sermaye teşekkülü diğer birçok memleketlere nazaran yavaştır.

Türkiye, 1948 den, bilhassa 1950'den sonra büyük ölçüde dış yardım aldığı halde, mevcut kaynaklardan sermaye teşekkülüne ayrılan pay düşük olmuştur. Filhakika 1948 - 1957 devresinde Türkiye 1816.5 milyon dolar tutarında dış imkânlardan faydalanmıştır. Bu yardımın dökümü şöyledir :

	Milyon dolar
Amerikan yardımı (Hibe)	581
Ziraî mahsul fazlası	128.2
Ecnebî sermaye	26.3
Enfrastrüktür, offshore (*)	70
Devlet borçları	501
İthalât kredileri	141
Ariyereler	233
Merkez Bankası borcu	135
Y e k ü n	1816.5

(*) Bu yardımın büyük bir kısmı askerî malzeme şeklinde dışarıdan geldiğinden, yarısı hesaba katılmıştır.

1816.5 milyon dolara erişen dış imkânların takriben 1700 milyon doları 1950 - 1957 yılları arasında kullanılmıştır. Bu devre zarfında yatırım maddeleri ithalâtı 1795 milyon doları bulmaktadır. Bu miktarın içinde yatırım mahiyetinde olmayan küçük tamir işlerine giden maddeler de vardır. İstatistik Umum Müdürlüğü bunu izale etmek maksadiyle, inşaat malzemesi ithalâtından yüzde 11 ilâ 14, makina ve teçhizat ithalâtından yüzde 17 ilâ 21 nisbe-

tinde bir indirme yapmaktadır. Ortalama olarak inşaat malzemesi için yüzde 12.5, makina ve teçhizat için yüzde 19 nisbeti kullanılabilir. Bu takdirde yatırım maddeleri ithalâtı 1487 milyon dolara düşmektedir. 1950 — 1957 devresinde elde edilen dış imkânlar 1700 milyon dolar olduğuna göre, yatırımların dış finansmanı tamamiyle dış imkânlar sayesinde karşılanmıştır. Buna rağmen sermaye terakümünün nisbeten düşük kalması Türkiye'nin sermaye terakümünü artırmak yolunda dahilde ciddi bir gayret göstermediğinin delilidir.

2) *Kalkınmanın asgarî sür'ati ne olmalıdır?*

Acaba Türkiye asgarî bir kalkınma hızı devam ettirebilmek için mevcut kaynaklarının ne nisbetini sermaye terakümüne ayırmalıdır? Bu suale cevap verebilmek için yatırımlar ve millî gelirdeki artış arasında sabit bir münasebet kurmak lâzımdır. Nejat Bengül'e göre (3), önümüzdeki yıllarda gayri sâfi marjinal kapital hâsıla nisbeti 3.61 dir. O halde nüfus yılda yüzde 3 artırmak için — ki bu nisbet Batı memleketleriyle aramızdaki mevcut mesafenin kapanmasına imkân vermemektedir — gayri sâfi millî hâsıladan sermaye teşekkülüne giden payın yüzde 21.66 ya erişmesi lâzımdır. Halbuki bu nisbet halen yüzde 12 civarındadır.

Aynı neticeye istihdam yoluyla da erişmek mümkündür. Mesele, Türkiye'nin artan nüfusuna iş bulması ve ziraattaki fazla nüfusun tedricen ziraat dışı faaliyetlere aktarılması için ne kadar yatırım yapması lâzımdır? şeklinde vaz'edilebilir (4) :

1955 sayımına göre Türkiye nüfusunun takriben yüzde 50 si faaldir. 12 milyonu bulan faal nüfusun yüzde 77.4 ü, yani 9.3 milyonu ziraatte çalışmaktadır. Diğer taraftan senelik nüfus artışı yüzde 3 civarındadır. O halde 12 milyonluk faal nüfus bir yıl içinde 360

bin artacaktır. Ziraattaki fazla nüfusun her yıl yüzde 1 inin ziraat dışı faaliyetlere yöneltileceği düşünülürse, her yıl 450 bin kişiye iş bulmak gerekecektir. Kenan Gürtan'ın yaptığı hesaplara göre, işçi başına 1955 fiyatlarıyla 10 bin lira yatırım yapmak lâzımdır. Demek ki 4.5 milyar liralık yatırıma ihtiyaç vardır. Diğer bir deyişle 1955 millî gelirinin yüzde 21.5 ini yatırımlara ayırmak gerekmektedir. Kaldı ki bu hesaba nüfus artışı ve şehirleşmenin zarurî kıldığı yatırımlar dahil edilmemiştir. Richard O. Robinson'a göre (5), mesken için aile başına 2 bin, elektrik, su, mektep v.s. yatırımları için şahıs başına bin dolara ihtiyaç hissedilmektedir. Bu takdirde gayri sâfi millî hâsılanın yüzde 30 dan fazlasını sermaye terakümüne tahsis etmek gerekecektir ki bu Türk iktisadiyatının halen kaldırılmıyacağı bir yükür. Ama diğer memleketlerde gayri sâfi millî hâsılanın yüzde 20 si nin sermaye teşekkülüne ayrıldığı düşünülürse, büyük ölçüde dış yardımdan faydalanan Türkiye'nin mevcut kaynaklarının yüzde 20 sini sermaye teşekkülüne ayırabilmesinin imkânsız olmadığı düşünülebilir. Her halükârda halen Türkiye'de sermaye teşekkülüne ayrılan pay kifayetsizdir.

3) *Türkiyede yatırımlar 1954 ten beri azalmaktadır.*

Meselenin üzerinde ciddiyetle sulması gereken diğer bir veçhesi de, yatırımların 1954 ten itibaren nisbî olarak azalmaya başlamış olmasıdır.

Yatırımların gayri sâfi millî hasılaya

Yı lar	Nisbeti
1954	14.4
1955	14.2
1956	13.9
1957	11.7

Kaynak : İsmail Rüştü Aksal, 1959 Bütçe Konuşması.

Sanayi anketine giren müesseselerin yatırımları da 1956 da 522 milyon lira iken, 1957 de câri fiyatlarla 413 milyon liraya düşmüştür. Bu durum enflasyon dolayısıyla ithalât imkânlarının azalmasının ve spekülasyonun yatırım yapmaktan daha kârlı bir hale gelmesinin neticesidir. Aynı hal enflasyon yoluyla yatırım temposunu hızlandırmaya çalışan Brezilya, Şili, Kolombiya gibi Güney Amerika memleketlerinde de görülmüştür (6). Maamafih 4 Ağustos kararlarıyla tatbik mevkiine konulan

Niçin Sosyalizm (*)

Albert EINSTEIN

istikrar politikası muvaffak olursa, enflasyonun yatırımlar üzerindeki azaltıcı tesiri önlenecektir. Fakat geçmiş yıllardaki gibi millî gelirin ancak yüzde 12 - 14 üne erişen bir sermaye terakümünün artan nüfusa iş bulmaya ve hayat seviyesini yükseltmeye kâfi gelmediği muhakkaktır. Sermaye terakümünün artırılması zordur. Bunun için de, demokratik bir nizamı benimsemiş ve esasen hayat seviyesinin düşük bulunduğu bir memlekette istihlâki kısma yoluna gidilemeyeceğine göre, millî gelirdeki artışın büyük bir kısmını yatırımlara yöneltmek lâzımdır. Bu bakımdan vergi sistemi başlıca rolü oynayacaktır (7).

Tabii ki mesele sermaye terakümünü hızlandırmakla bitmemektedir. Yatırımların en müessir şekilde yürütülmesi, yatırım imkânlarının artırılması kadar mühim bir meseledir. Balogh'un tâbiriyle «yol programı, kitaplarda yatırım olarak gösterilir ve iştirâ gücünü arttırsada, bunun istihsalı arttırmaya iştirâki, fabrika ve makinelere yatırılacak paranın onda birine bedeldir» (8). Bu müşahede memleketimiz için de doğrudur. Son yıllarda Türkiye'nin karşılaştığı güçlüklerin başlıca sebeplerinden biri de muvazenesiz bir yatırım politikasının takibi olmuştur. Bu mesele, başka bir yazının mevzuunu teşkil edecektir.

(1) Simon Kuznets, Proportion of Capital Formation to National Product (American Economic Review, Mayıs 1952, s. 514).

(2) L'Evolution Economique au Moyen - Orient 1956 - 1957. Birleşmiş Milletler.

(3) Nejat Bengül, Türk Ekonomisinde Marjinal Kapital Hasılâ Nisbeti, S.E.F. Dergisi, Eylül 1958.

(4) Kenan Gürtan, İktisadî Kalkınma ile ilgili bazı meseleler, İktisat ve Maliye Dergisi, 15 Kasım 1958.

(5) Richard D. Robinson, Turkey's Agrarian Revolution and The Problem of Urbanization, Public Opinion Quarterly, Sonbahar 1958.

(6) Bernstein ve Patel, Para Fonu, Staff Papers, Kasım 1952.

(7) Bu mevzuda J. Adler'in American Economic Review, Mayıs 1952 sayısındaki etüdüne bakınız.

(8) Thomas Balogh, Thoughts on the Budget, New Statesman, 4 Nisan 1959.

Ekonomik ve toplumsal konularda uzman olmayan bir kimse için sosyalizm hakkında fikir yürütmek uygun düşer mi? Fikrimce birçok sebeplerden dolayı uygun düşer.

İlk önce meseleyi bilimsel bilgi görüş noktasından ele alalım. Astronomi ile iktisat, aralarında esaslı hiç bir metodoloji farkı yokmuş gibi görünebilir: her iki sahada da bilim adamları, olaylar arasındaki karşılıklı bağları mümkün olduğu kadar açıkça anlaşılabilir bir hale koymak maksadıyla, sınırlı bir olaylar (phenomena) grubu için genel olarak kabulü mümkün kanunlar bulmağa çalışırlar. Fakat gerçekte ikisi arasında birçok metodoloji farkları vardır. Gözlemlenen bir iktisadî olayın, birbirinden ayrı bir şekilde değerlendirilmesi çok zor birçok faktörlerin etkisiyle meydana gelmesi, iktisatta genel kanunlar bulmayı güçleştirmektedir. Ayrıca, insanlığın tarihinde, uygarlık çağıının başlangıcındanberi biriktirilmiş olan tecrübeler - gayet iyi bilindiği gibi - mahiyeti itibariyle tamamiyle iktisadî olmayan sebeplerle etkilenmiş ve sınırlanmıştır. Meselâ, tarihin büyük devletlerinden çoğu fetih yoluyla kuruldu. Fâtih milletler, fethettikleri memleketin hukuken ve iktisaden imtiyazlı sınıf oldular. Toprak mülkiyetini kendi inhisarları altına aldılar ve kendi saflarından tâyin ettikleri bir ruhban sınıfı meydana getirdiler. Din adamları, eğitimi kontrolleri altına alarak, toplumdaki sınıf ayrılığını daimî bir müessese haline getirdiler, ve halkın sosyal davranışını, geniş ölçüde gayri şuurî olarak, tâyin eden bir değerler sistemi yarattılar.

Fakat tarihî gelenek, tâbiri caizse, geçmişe bakar; halbuki hiçbir yerde insanlık gelişmesinin, Thorstein Veblen'in deyimiyle, «yağmacılık safhası» (predatory phase) ni gerçekten aşmış değiliz. Gözlemlenebilen ekonomik vakıalar bu safhaya aittir ve bu vakılardan çıkarılan kanunların da diğer safhalara uygulanma kabiliyeti yoktur. Sosyalizmin gerçek gayesi, insanlık gelişmesinin yağmacılık safhasını kesin bir şekilde aşmak ve daha ileriye gitmek olduğuna göre, iktisat ilmi, bugünkü haliyle, geleceğin sosyalist top-

lumu hakkında pek az ışık verebilir.

İkinci olarak, sosyalizm, sosyal - ahlâkî (social - ethical) bir gayeye yönelmiştir. Halbuki, bilim, gaye yaratmadığı gibi, onları insanlara öğretilmez de; bilim, olsa olsa, bazı gayelere eriştirecek vasıtalar temin edebilir. Fakat bizzat gayeler, yüksek ahlâkî idealere sahip şahsiyetler tarafından düşünülür ve - eğer bunlar ölü doğmuş değil, hayatîyeti olan kuvvetli gayeler ise - toplumun ağır gelişmesine yardım etmeğe, yarı gayri şuurî olarak, kararlı diğer birçok insanlar tarafından kabul edilir ve gerçekleşmesine çalışılır. Bu sebeplerden, insanî meseleler bahis konusu olduğu zaman, bilime ve bilimsel yöntemlere fazla bel bağlanmağa dikkat etmeliyiz; ve aynı zamanda toplumun orgdnizasyonu ile ilgili meselelerde, sadece uzmanların fikir beyan etmeğe hakkı olduğu kamsında da saplanmamalıyız.

Sayırsız sesler, birçok kereler, insanlık toplumunun şimdi bir buhran geçirmekte olduğunu ve dengesinin ağır bir şekilde bozulduğunu iddia etmişlerdir. Bu durumun karakteristik noktalarından biri de şudur ki, kişiler, mensup oldukları gruba karşı, küçük veya geniş, ilgisiz veya düşmanca bir tavır takınmaktadırlar. Maksadımı daha iyi anlatabilmem için burada şahsî bir tecrübemi kaydedeyim. Yakın bir zaman evvel, zeki ve kabiliyetli bir zatla yeni bir harp tehdidi hakkında tartışırken, harbin insanlığın varlığını ciddi olarak tehlikeye koyduğunu ve ancak milletlerüstü bir organizasyonun bizi bu tehlikeden koruyabileceği kamsında olduğumu belirtmiştim. Bunun üzerine, ziyaretçim, gayet rahat ve soğukkanlı bir şekilde bana şöyle dedi: «İnsan ırkının kaybolmasına niçin bu kadar şiddetle muvazenesizsiniz?»

Eminim ki, çok değil bir yüzyıl önce, hiç kimse, bu çeşit bir cümleyi bu kadar endişesizce sarfedemezdi. Bu, bizzat kendi içinde bir muvazeneye kavuşmak için boş yere çabalamış ve az veya çok başarı ümidini kaybetmiş bir insanın deyimidir. Bu, günümüzde pek çok insanın ıstırabını duyduğu acıklı bir yalnızlığın ve tecrit edilmenin ifadesidir. Bunun sebebi nedir? Bir kur-

tuluş çaresi yok mudur?

Bu çeşit sorular ortaya atmak kolaydır, fakat onları herhangi bir güven derecesiyle cevaplandırmak güçtür. Duygularımızın ve çabalarımızın çok defa çelişik ve muğlak olduğunu, ve bunların kolay ve basit formüllerle ifade edilemeyeceğini bilmekle beraber, yapabildiğim kadar, bunu dene meliyim.

İnsan, aynı zamanda, hem münferit, hem de toplumsal bir varlıktır. Münferit bir varlık olarak, kendisinin ve yakınlarının varlığını korumaya, kişisel arzularını tatmine ve fitri yeteneklerini geliştirmeye çalışır. Toplumsal bir varlık olarak, kendini hemcinslerine tanıtmaya ve onların sevgisini kazanmaya, neşelerini ve zevklerini paylaşmaya, üzüntülerini teskin etmeye ve onların hayat şartlarını yükseltmeye gayret eder. Sadece bu değişik ve sık sık çatışma haline gelen çabalama ların mevcudiyeti, bir insanın özel karakterini izah eder, ve bunların özel imtiazı, bir şahsın kendi iç muvazenesini kurabilme ve toplumun saadetine yardım edebilme derecesini tayin eder. Bu iki davranış şeklinin nisbi kuvvetinin, esasında, irsiyetle tesbit edilmiş olması pek mümkündür. Fakat neticede meydana gelen şahsiyet, geniş ölçüde, bir insanın geliştiği çevrenin, içinde büyüdüğü toplumun bünyesinin, bu toplumun geleneklerinin, ve davranış şekilleri hakkındaki değer yargılarının eseridir. Mücerret «toplum» mefhumu, bir ferde, onun çağdaşlarıyla ve kendinden önceki kuşaklarla doğrudan doğruya veya dolayısıyla olan münasebetlerinin topunu ifade eder. Fert, kendi başına düşünmek, duymak, uğraşmak ve çalışmak iktidarına sahiptir; fakat - fizik, heyecan, ve kültürel varlığı bakımlarından - topluma o kadar bağlıdır ki, onu, toplumun çerçevesi dışında düşünmek veya anlamak imkânsızdır. İnsana yiyecek, çamaşır, ev, iş âletleri, dil, düşünce şekilleri, ve fikir muhtevalarının çoğunu sağlayan «toplum» dur; onun hayatı, hepsi şu küçük «toplum» kelimesi arkasında saklanan geçmişteki ve halihazırdaki milyonlarca insanın emek ve eserleriyle mümkün hale getirilmiştir.

Bu sebepten, kişinin topluma bağlılığınının - tıpkı karıncalarda ve arılarda olduğu gibi - kaldırılması imkânsız bir tabiat vakıası olduğu söz götürmez. Bununla beraber, karıncalarda ve arılarda hayatın her cephesi, en küçük

teferruatına kadar sert ve irsi içgüdülerle tesbit edildiği halde, insanların sosyal kalıpları ve birbiriyle münasebetleri pek çeşitli ve değişmeğe pek müsaittir. Hâfıza, yeni kombinezonlar bulma yeteneği, konuşarak fikirlerini nakletme hassası, insanlar arasında, biyolojik zaruretlerin gerektirmediği gelişmeleri mümkün kılmışlardır. Bu çeşit gelişmeler geleneklerde, müesseselerde, organizasyonlarda, edebiyatta, bilimsel ve teknik hünerlerde, ve sanat eserlerinde bizzat tezahür eder. Bu, bazı bakımlardan, insanın, bizzat kendi hareket hattı ile kendi hayatına etki yapabileceği ve bunu yaparken de istek ve şuurlu düşünme vakıasının nasıl meydana geldiğini izah eder.

İnsan, doğuştan irsiyet yoluyla, insan cinsine has olan tabii iştiyaklar da dahil olduğu halde, sâbit ve değiştirilemez olarak kabul etmemiz gereken bir biyolojik yapı kazanır. İlâveten, hayatı boyunca da, muhabere ve diğer birçok etki vasıtalarıyla toplumdan aldığı bir kültür yapısına sahip olur. Zamanla değişikliğe uğrayan ve kişi ile toplum arasındaki münasebetleri çok geniş ölçüde tayin eden bu kültür yapısıdır. Modern antropoloji ilkel (primitive) denen kültürlerin mukayeseli incelemeleriyle, bize, insanların sosyal davranışlarının, toplumda hâkim olan kültür kalıplarına (cultural patterns) ve organizasyon tiplerine bağlı olarak büyük farklılıklar gösterdiğini öğretmektedir. İnsanın kaderini ıslah için gayret edenler ümitlerini şuna dayandırabilirler: insanlar, biyolojik yapıları dolayısıyla, birbirlerini yok etmeğe veya zâlim, ıstırap kaynağı bir kaderin insafına kalmağa mahkûm edilmiş değildir.

İnsan hayatını mümkün olduğu kadar hoşnutluk verici bir hale getirmek için, toplumun yapısının ve insanın kültürel vaziyet alışının nasıl değişmesi gerektiğini kendi kendimize sorduğumuz zaman, değişmesi mümkün olmayan bazı şartların bulunduğu vakıasını daima hatırlamalıyız. Daha önce söylediğim gibi, insanın biyolojik tabiatı, hiç bir pratik gaye için, bir değişmeye tâbi olamaz. Ayrıca, son bir kaç yüzyılın teknik ve demografik gelişmeleri, artık bâki kalacak bazı şartlar yaratmışlardır. Nisbeten kesif nüfuslu yerlerde, onların mevcudiyetinin devamı için vazgeçilmez olan mal ve mülk ile birlikte, son derece gelişmiş bir işbölümü ve çok merkezleşmiş bir istihsal

cihazı mutlak olarak zaruridir. Fertlerin ve nisbeten küçük grupların kendi kendilerine tamamiyle yeter oldukları devir - şimdi geriye bakınca ne kadar sâfiyane ve sevimli gözüküyor - ebediyen geçmiştir. İnsanlığın daha şimdiden bir istihsal ve istihlâk kürevi (planetary) cemaatı teşkil ettiğini söylemek pek az mübalağalı olur.

Şimdi, zamanımızdaki buhranın esasının bana göre ne olduğunu kısaca işaret edebileceğim noktaya geldim. Bu, kişinin toplumla olan münasebetiyle ilgilidir. Kişi, topluma olan bağlılığını her zamankinden daha şuurlu olarak idrak etmiş bulunmaktadır. Fakat bu bağlılığı gerçek bir fayda, organik bir bağ, koruyucu bir kuvvet olarak görmekten ziyade, tabii haklarına ve hatta iktisâdî varlığına karşı bir tehdit olarak karşılamaktadır. Üstelik, toplumdaki mevki o şekildedir ki, kendi durumunu telâfi etme yolundaki egoist davranışları mütemediyen kuvvetlendiği halde, esasen tabiaten daha zayıf olan sosyal davranışları gittikçe zayıflamaktadır. Toplumdaki durumları ne olursa olsun, bütün insanlar, bu zayıflamadan mustariptirler. Farkında olmayarak kendi egoizminin esareti altına girerek, kendilerini güvensiz, yalnız, ve hayatın saf, sade ve tabii zevklerinden mahrum hissetmektedirler. İnsan, ancak kendisini topluma vakfettiği takdirde, bu kısa ve galleli hayatta bir mâna bulabilir.

Fikrimce, bu kötü durumun gerçek kaynağı, bu gün mevcut olan şekliyle kapitalist toplumun iktisadî amarisididir. Önümüzde, üyeleri durmaksızın birbirlerini müşterek çalışmalarının meyvalarından mahrum etmek için mücadele etmekte olan, muczzam bir müstahsiller topluluğu (community) görüyoruz. Bu mücadeleyi zor kullanarak değil, fakat genel olarak meşrû bir şekilde yerleşmiş kurallara tamamiyle uygun olarak yapmaktadırlar. Bu hususta idrak etmemizde önem bulunan şu nokta vardır ki, istihsal vasıtaları - yani gerek istihlâk mallarının gerek ilâve sermaye mallarının istihsalı için ihtiyaç duyulan bütün istihsal kapasitesi - meşru olarak kişilerin özel mülkiyetinde olabilir ve çoğu da öylesir.

Meseleyi sadeleştirmek için, aşağıdaki tartışma da, istihsal vasıtalarının mülkiyetinde iştiraki bulunmayanlara her ne kadar kelimenin mâtât kullanılışına tam mânasiyle uymamakta ise de «işçiler» adını vereceğim. İstihsal va-

sıtalarnın mâliki, işcinin çalışma gücünü satın alacak bir durumdadır. İstihsal vasıtalarını kullanarak, işçi, kapitalistin mülkiyetine dâhil olan yeni mallar istihsal etmektedir. Bu vetirede önemli olan nokta, reel değer ölçüleriyle, işcinin istihsal ettikleri ile kendisine ödenen ücret arasındaki münasebettir. İş mukaveleleri «serbest» oldukça, işcinin aldığı, ürettiği malların reel değeriyle değil, fakat onun asgarî ihtiyaçlarıyla ve iş için rekabet eden işçi sayısına nisbeten kapitalistin işgücü talebile taayyün etmektedir. Şunu anlamak önemlidir ki, teoride bile, işçiye ödenen miktar, ürettiği şeyin değeriyle tâyin edilmemektedir.

Özel sermaye birkaç elde toplanmak temayülündedir. Bu, kısmen kapitalistler arasındaki rekabetten, kısmen de teknik gelişmelerin ve iş bölümünün artmasının, küçük birlikler aleyhine olarak, büyük istihsal birliklerinin teşekkülünü teşvik etmesinden ileri gelmektedir. Bu gelişmenin sonucu bir özel sermaye oligarşisidir ki, bu müthiş kuvvet, demokratik bir şekilde teşkilâtlanmış siyasî toplumda bile müessir bir kontrol altına alınmamaktadır. Çünkü teşriî meclislerin üyeleri, siyasî partiler kanalıyla seçilmektedir. Bu siyasî partiler ise, geniş ölçüde, her türlü pratik gayeler için seçmenleri teşriî heyetten ayırmasını bilen, özel sermayedarlar tarafından finanse edilmekte veya muhtelif yollarla onların nüfuzu altına girmektedir. Bunun sonucu olarak, halkın temsilcileri, gerçekte, halkın iktisaden zayıf tabakalarının menfaatlarını yeteri kadar korumamaktadır. Üstelik, halihazır şartlarda, özel sermayedarlar, doğrudan doğruya veya dolayısıyla, esas haber ve bilgi kaynaklarını (basın, radyo, eğitim) kaçınılmaz bir şekilde kontrol etmektedirler. Bu durumda, bir vatandaş için objektif sonuçlara varmak ve siyasî haklarını akılcıca kullanmak son derece güç ve çok defa tamamiyle imkânsızdır.

Şu halde, özel sermaye mülkiyetine dayanan bir ekonomide hâkim olan durumu karakterize eden iki esas prensip vardır: birincisi, istihsal vasıtalarının (sermaye) özel mülkiyet altında olması ve sermayedarların bunlara uygun gördükleri şekilde tasarruf etmesi; ikincisi de iş mukavelesinin serbest olmasıdır. Şüphesiz, bu anlamda sırf (pure) kapitalist bir toplum mevcut değildir. Bilhassa şurasını belirtmek ge-

rekir ki işçiler, uzun vesimde tli politik mücadelelerle, bazı işçi sınıfları için bir dereceye kadar ıslah edilmiş bir «serbest iş mukavelesi» şekli sağlamağa muvaffak olmuşlardır. Fakat bütünüyle göz önüne alındığı takdirde, şimdiki ekonomi «sırf» kapitalizmden fazla farklılık göstermemektedir.

İstihsal fayda için değil, kâr gayesiyle yapılmaktadır. Çalışmaya muktedir ve istekli olan herkesin daima iş bulacak durumda olmasını sağlayacak bir şart yoktur. Bir «işsizler ordusu» hemen daima mevcuttur. İşçi daima işini kaybetmek korkusu altındadır. Çalışmayan ve düşük ücret ödenen işçiler kârlı bir pazar temin etmediğinden, istihlâk malları istihsalı sınırlı bulunmakta ve büyük bir sıkıntı hali de bunun tabii bir sonucu olmaktadır. Teknolojik ilerlemeler herkes için çalışma yükünü azaltmaktan ziyade, çok defa işsizliği arttırmaktadır. Kâr saiki, sermayedarlar arasındaki rekabetle birlikte, gittikçe daha da artan şiddetli depresyonlara yol açan, sermaye birikmesindeki ve ondan faydalanılmasındaki istikrarsızlığın esas sebebidir. Sınırsız rekabet, muazzam bir emek israfına ve yukarıda bahsettiğim gibi, kişilerde sosyal şuurun kötürümleşmesine sebep olmaktadır.

Fertlerdeki bu sosyal şuurun kötürümleşmesi, benim anlayışına göre, kapitalizmin en büyük hastalığıdır. Bütün eğitim sistemimiz bu hastalıktan mustariptir. Müstakbel mesleği için bir hazırlık olmak üzere, kazanılacak başarılarla tapacak şekilde yetiştirilen öğrencilerin kafasına, aşırı bir rekabet vaziyet alıştı işlenmektedir.

Bu ağır hastalıklardan kurtulmak

için sadece bir yol olduğuna kâniim: Sosyal gayelere yönelmiş bir eğitim sistemiyle birlikte, sosyalist bir ekonominin kurulması. Böyle bir ekonomide, istihsal vasıtaları bizzat toplumun mülkiyeti altındadır ve onlardan plânlı bir şekilde faydalanılır. İstihsalı, topluluğun ihtiyaçlarına uyduran plânlı bir ekonomi, yapılacak işi çalışmaya muktedir kimseler arasında dağıtacak ve her erkek, kadın ve çocuğun geçimini garanti altınaacaktır. Fertlerin eğitimi, yaradılıştan gelen kabiliyetlerinin geliştirilmesi yanında, bugünkü toplumumuzda görülen kuvvet ve başarının tebcili yerine, onda, hemcinslerine karşı bir sorumluluk duygusu yaratmaya gayret edecektir.

Bununla beraber, plânlı bir ekonominin henüz sosyalizm demek olmadığını hatırlamamız gerektir. Plânlı bir ekonomi, ferdin tamamiyle köleleştirilmesi şeklinde de olabilir. Sosyalizmin kurulması son derece güç bazı sosyal - politik (socio - political) meselelerin çözümünü gerektirmektedir: Siyasî ve iktisadî iktidarın çok ileri giden merkezileşmesi karşısında, bürokrasinin kâdiri mutlak ve mağrur bir hale gelmesini önlemek nasıl mümkün olacaktır? Ferdî haklar nasıl korunabilecek ve bu suretle bürokrasinin kuvvetine karşı demokratik bir muvazene ağırlığı nasıl sağlanabilecektir?

Çeviren: Metin KIRATLI

(+) Ideas and Opinions by Albert Einstein, Crown Publishers, Inc. New York, 1956, s. 151 - 158. Makale ilk defa Amerika'da «Monthly Review» da 1949 Mayıs ayında yayınlanmıştır.

Okurların Forumu

Demokrasi ve Kalkınma

FORUM Yazı Kuruluna

Forum 120. sayısında Sayın Necdet Erder'in "Muhalefetin siyasî görüşleri üzerinde bazı düşünceler" başlıklı bir yazısı çıktı. Umumiyetle basınımızda sadece yerli mek veya alkışlanmakla iktifa edilen (İlk Hedefler Beyannamesi) nin tenkidli bir tahlilini görmek ümidiyle okumağa başladığım

bu yazının beni hayal kırıklığına uğrattığını belirtmek istiyorum. Politikalarımız tarafından çeşitli şekiller altında ileri sürülen (Evvelâ fabrika sonra hürriyet) formülünü biraz genişletip, objektif bir tahlil şekli altında takdim etmekte ne gibi bir fayda görüldüğünü anlayamadım. Gerçi sayın Erder'in yazısında demokrasinin aley

hinde bulunmadığı, bilakis onun ideal bir rejim olarak kabul edildiği ileri sürülebilir. Ancak bir rejimin hem milletlerin bilhassa iktisadi bakımdan inkişafına mani olduğunu iddia edip hem de onu ideal bir rejim olarak kabul etmekte bir tenakuz bulunduğu da aşıkardır.

Hürriyet rejimlerinin kuvvetleri dağıtıcı ve köstekleyici bir görünüş altında mü kemmel bir iç ahenk ve mantıklı bir kuruluş dolayısıyla her türlü terakki ve hatta hamîlere diğer rejimlerden daha müsait olduğuna inanmayan aydınlarımız varsa, onların da fikirlerini söylemek hakları, hatta vazifeleridir. Ancak bu fikirlerin çok derin tahlillere ve mümkünse ilmi esaslara istinat ettirilmesi şarttır. Aksi takdirde milletçe her ne bahasına olursa olsun, hür bir rejime kavuşmağa ahdettiğimiz bir zamanda demokrasi aleyhindeki bazı ampirik fikirleri ortaya sürmekten bir fayda beklemez.

Bahis mevzuu yazıdaki fikirlerin de esaslı bir tenkide tahammül edebileceğini zannetmiyorum. Nitekim yazıda ana fikir olarak, ileri hürriyet rejimlerine sahip memleketlerin, bu rejime geçmeden evvel, iktisaden gelişmiş oldukları, tarihi bir vakıa kabul edilmekte: Türkiyenin de iktisaden gelişmedikçe ileri bir demokrasiye kavuşamayacağı öne sürülmektedir. İngiltere, Amerika ve İsviçrenin evvelâ iktisaden inkişaf edip sonradan demokrasiyi gerçekleştirdikleri bir vakıa mıdır? Farzı muhal olarak böyle kabul etsek dahi bu vakıa, hürriyetlerin iktisadi inkişafa mani olduğuna mı, yoksa, demokrasi olmadan da iktisadi inkişafın mümkün olabileceğine mi delâlet eder? Çeşitli şekillerde tefsiri mümkün olan hadiseleri ille demokrasinin lehinde tefsire çalışmaktan maksat nedir?

İkinci Dünya Harbinden evvel Almanya ve İtalyada görülen inkişaf lar hürriyet aleyhtarı fikirler için kolay bir mesnet teşkil ediyordu. Acaba bu harpten sonra aynı Almanya İtalyada görülen daha büyük inkişaf lar neye hürriyet lehindeki fikirlerle mesnet olmuyor?

Demokramize en büyük fenahğın, onun doğrudan doğruya aleyhtarlarından değil, fakat onu mukaddes bir emanet gibi kalbimizin bir köşesinde saklayıp işlerimizi başka yollardan yürütmemizi tavsiye eden aydınlarımızdan geleceğine kaniim.

Saygılarımla.

Vehbi Hacıadıroğlu — Ankara

Neden Yollarını Şaşırırlar?

FORUM Yazı Kuruluna

Necip Fazıl Kısakürek, Büyük Doğu'da inkişaf ları dil uzatırken, uzatanlara hizmet ederken, irticaı yeniden dirilmek isteyen gençliğin bu husustaki hassasiyetini görmemezlikten gelirken gaye takip ediyor. Neden inkişaf ları dil uzatıyor. Büyük adam Atatürk-ü küçük düşürmeye çalışıyor.

Kıymetli devlet adamlarımızın, müessif uçak kazasından sonra ki bazı iyi niyetli hareketlerini yobazların ve yeniden bu memleket - irticaı hortlatmak isteyenlerin istismar edeceğini tahmin etmiştik. Adı kitap sahifelerine geçmiş bir insan olarak, inkişaf ları görmüş kimse olarak Necip Fazıl'ın bir çok memleket dâvası dururken Atatürk ve onun inkişaf larına dil uzatacağını ve Büyük Doğu'dan irtica seslerinin geleceğini düşünmemiştik.

Bunlar bu gayeleri ile, irticaı hortlatmak istemeleri ile, Cumhuriyet devrini kötülemeleri ile, eskiyi getirmek mi istiyorlar? Böyle düşünenler avuçlarını yalasinlar. Bizler değil ama atalarımızın eski düşünceleri yüzünden nelere düşar olduklarını tarihten tarih yapraklarından öğreniyoruz. İnkişaf ların ki, C. devrindeki bir çok iyiliklerini gördük. İnkişaf ların semerelerini almadan, bir neticeye varmadan bu kıymetli yolu bırakıp geri dönemeyiz.

Memleketimizde lâiklik kabul edilmiştir. Buna rağmen memleketin her köşesinde bir çok din kavgaları olduğunu işitiyoruz. Bir çok dinî münakaşaları dinliyoruz. Bir kere din üzerinde münakaşa kurancara günahıdır. Herkes bildiği gibi hareket eder. Yanacak odur. Birde bu husustaki münakaşalarla vakit geçirmek, bin yıllık vakti geçmiş kaideleri yeniden diriltmek, memleket için zararlıdır. Düşmanlar veya dostlar aya giderken, biz halâ Kuranı türk çeye çevirelim mi çevirmiyelim mi diye münakaşa ediyoruz. Avrupalılar bunu Lüter'le, Kalven'le tarihten beş yüz sene evvel halletmişler, ve o tarihten beri din şiddetini kayıp etmiş, artık din harpleri ile vakit geçirmeyi bırakmışlar, memleketin dertleri ile uğraşmağa başlamışlar ve iki yüz sene içersinde bu ilerlemeyi kaydetmişlerdir. Bizler de bu işe otuz sene evvel hal çaresi bulduğumuz halde, bugün yeniden din münakaşalarının başladığını görüyoruz. Bu memlekete senelerce makinenin gelmesine mani olmuş yobazlar nasıl korunur?

Herkes bilmelidir ki kıymetli devlet adamlarımız yeniden irticaı nasıl hortladığını ve nasıl memleket sathına kökler saldığını bilemezler. Bunları bilecek ancak inkişaf ların bekçesi ki, Atatürk tarafından tayin edilmiştir - Türk gençliği görüp takip edecektir. Bizler, bir genç nesil yobazlığın nasıl hortladığı görüyor, yüreklerimiz sızlaya sızlaya mâni olmağa çalışıyor, bir çok defalar dinsizlikle itham ediyoruz. Yahut Diyarbakır'dan yükselen bir sesle C. H. P. çocukları oluyoruz. Devlet bütçükleri bilmez ki yeniden sarık, fes, çarşaf çıkarılmak isteniyor okutanlar ve okuyanlar hor görülüyor.

Azretmek istediğimiz bir nokta daha vardır.

Gerek Necip Fazıl bey, gerek bunun gibi düşünenler C. H. P. si devrini yaşamış, inkişaf ların iyi neticelerini görmüş kimseler genç olsalar bir diyeceğimiz yok. Bunları da gençtir. Öyle düşünüyör der geçeriz. Lâkin bunlar Halk Partisi devrini yaşamış, kötülüklerini görmüş kimseler

olsa gerektir. Acaba o zaman niye susmuşlar - bugün inkişaf ları savunan Cumhuriyet Gazetesi sahipleri yazarken - neden türkçeye çevirilirken, inkişaf lar yapılrken seslerini çıkarmamışlar. Çünkü bu dâvalar haklı dâvalardır. Fakat Halk Partisinin bir çok kötü hareketleri olduğu hepimizce malumdur. Niye bunları yazmamışlar; susmuşlar. Biz söylemesi lâzım gelirken susanların hatalarının cezasını çekiyoruz.

Netice olarak inkişaf ların neticesini almadan, inkişaf lar bu memlekette iyice kök salmadıktan sonra, ne biz gençliği temsil eden dernekler, müesseseler ve ne de biz gençler susacağız. Bir çok tehlikelere rağmen, müslüman olduğumuz halde dinsizlikle itham edilsek bile bu haklı dâvamızı yobazlara karşı savunacağız ve Atatürk çocukları olarak dünya çapında bir kıymet olan o adamın anıt kabrinde rahat yatmasını temine çalışacağız. Yobazlara, irticaı yaratmak isteyenlere son sözümüz budur. Tekrar ediyoruz, aksini düşünenler avuçlarını yalasinlar.

D. O. T Erzincan

Köy Enstitüleri

Forum Yazı Kuruluna

Forum'un son sayılarında Risale-i Nur talebelerinin, İmam Hatip-Mektepleri mensuplarının dillerine doladıkları, ikide bir en bayağı, galiz ve âdi küfürlerle andıkları bir tabir var: Köy Enstitüleri.

Köy Enstitüleri hakkında, bilerek bilmiyerek, kasdı yahut samimi olarak çok şey yazıldı, söylendi. Kurucuları da dahil mensupları, dinsiz, komünist, Moskof Uşağı... olarak vasıflandırıldı. Fakat bütün bu söylenenler - irfat - ve - iftira - olarak kaldı ve müesseselerin gerçek durumu meydana konamadı.

Biz bu yazımızla mevzuu etrafiyle ele almaktan ziyade mühim addettiğimiz bazı hususlara dokunacağız.

Bilindiği üzere Köy Enstitüleri, 25.VI. 1942 tarih ve 4274 yılı kanunla, köylü çocuklarını okutacak ilkokul öğretmen ve eğitimcilerini yetiştirmek gayesiyle kurulmuşlardır. Köylü çocuklarını faal ve yapıcı öğretmen metodlarından da istifade ederek okutmak köylerin kültür kalkınmasını ve bununla beraber ekonomik ve sosyal gelişmelerini temin etmek, bunların kuruluşunda hakim olan kanaat olsa gerektir.

İkinci Dünya Harbi'nin en buhranlı ve karışık bir devrinde Türk Maarif Tarihinde belki eşine rastlanmadık cesaret ve fedakârlıkla meydana getirilen bu müesseseler, bugün bozkırda birer vaha, hayat kaynağı durumundadırlar. Köy Enstitülerinin başında - golf pantolonlu, gür kaşlı - bakanlarıyla köylü çocukları bizzat inşa etmişler, kar soğuk, tipi dememişler, Ağustosun kavurucu sıcağına göğüs germişler ve yalnız, biraz daha ilim, biraz daha kültür, köyün ve köylünün kalkınması idealiyle

le didinmişlerdir. Bugün doluşanlar, derslikleriyle, kütüphaneleriyle, öğrenci ve öğretmenlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan binalarıyla 21 mamure göreceklere. Bu okullarda öğretmen - öğrenci beraberliğinin en güzel mısallını görmek, millî hayatlarıyla, türkülerıyla, çalgılarıyla Türk Folklorunun şekillenişini seyretmek mümkündür. Anadolu, asırlar sonra Köy Enstitüleriyle ağaca kavuşmuştur.

Bugün mevcut takriben 35.000 ilkokul öğretmeninden Köy Enstitüsü menseli, 20.000 öğretmeni çıkarımız, Türk Maarifi kelimenin en hafif tabiriyle yolunmuş kuşa döner.

Bütün bunların yanında, Köy Enstitülerinin millî servetimizin milyonlarını teşkil eden kıymetini de nazara almayınız. Fakat bu okulların Türk Kültür ve Medeniyetine olan ve olacak olan hizmeti zamanla anlaşılacak takdir edilecektir kanaatindeyiz. Size basit bir misal vermek isterim Rize'nin Yeniol Köyünden, bu okullarda tahsilini ikmal eden ve öğretmen olan 9 genç var. Bu ne demektir bilirmisiniz? O köyde her gün 9 gündelik gazete, 3 haftalık mecmua okunuyor, radyo dinleniyor demektir. Gönül, bütün Türk Köylerinin en az bu kadar kültürlüye sahibolmasını istiyor.

Türk olan, bu milletin kalkınmasını, bu memleketin yükselmesini isteyen herkes, kültür seferberliğine iştirak etmeli ve köylerimizle aydınlatılmalıdır. Ta ki bu sayede, askerî, siyasî, iktisadî sahalarda modern bir Türkiye yaratabilelim. Ruhlarında hürriyet, fazilet, kafalarında bilgi dolu bileklerin yenemeyeceği güçlük yoktur. Zihinler imar edilmedikçe memleketler imar edilemez! Bir broşürü uyuyamayan işçiden, dikiş makinesinin tarifesine bakamayan ev hanımından ne beklenir?

Anadolu köyüne modern, ilmi, yapıcı ve yaratıcı çalışmayı götüren bu müesseseler ne yazık ki gereği gibi anlaşılardan yokediliverdiler.

Geçim şartları çok fena olan, her türlü yalnızlık ve yoksulluk içinde çalışan ve yavrularımıza birşeyler öğretmek için çarpınan bu köylü çocuklarına o kadar isnat ve iftira yapıldı, o kadar kem gözle bakıldı ki... Onlara komünist de dediler, dinsiz de dediler mason da dediler...

İnsaf edilsin ve şu hususlarda zihin yorulsun: Köy Enstitüsü mensuplarından kaç kişi gizli teşkilâtlarda çalışmıştır? Kaç kişi yurdunu terketti de yadellere gitti? Kaç kişi komünistlik suçuyla mahkûm oldu? Bu memlekette adalet ve emniyet teşkilâtı vardı, bunların ellerindeki "kara listelerde", kaç tane Köy Enstitüsü menseli kimse vardır? Başka okullardan mezun olanlar mı yoksa Köy Enstitüsü mensupları ekseriyeti teşkil etmektedir? Bunlar incelenip neticeye bağlanmadıkça her türlü isnat bayağı bir iftiradan ibarettir ve sahiplerine ait olmalıdır.

Şurasını peşinen kabul edelim ki Köy Enstitülerinde bazı mevzî vetaşkın hareketler olmuştur. Fakat bazı ufak hadiseler dolayısıyla bir müesseseyi lekelemeye, mensuplarına kötü gözle bakmaya kimsenin hakkı yoktur, olmamalıdır. Bu kötü hare-

ket ve taşkınlıkları, oraya gelen köylü çocuklarının, gerekli kültür hazırlığına sahip olmamaları yüzünden yaptıklarını düşünmek daha makûl olur kanaatindeyiz. Her şekliyle geri, Orta Çağvari bir hayattan XX. asrın en mükâmlî eğitim - öğretim metodlarına sahip yuvalarına gelenlerin taşkınlık yapmaları, şaşırılmaları beklenmeli ve gerekli tedbirler alınmalıydı. Kuru dalları temizleyecek yerde ağacı kesmenin ne dereceye kadar iyi bir iş olduğunu zaman gösterecektir.

Bu yuvalardan mezun olan ve mensubu olmakla ancak iftihar duyan bizlere gelince, "Atarlar seng-i tarizi, dirahî meyvedar üzre" diyor ve aynı şevk ve heyecanla talebelerimizin yanına koşuyoruz.

Yakup KEPENEK — Ankara

Mühendislere Dair

Forum Yazı Kuruluna;

Söyler misiniz Erdal bey, siz bir mühendis veya bir teknisyen misiniz? Yoksa yanında yüzlerce - Türkiye'de yetişen - mühendis çalıştıracak kadar büyük bir şirketin sahibi misiniz? Bunlardan hiç biri olmadığınızı tahmin ediyorum. Peki ama mühendisler hakkındaki bir bilgiçliğinizde nereden geliyor?

Şunu da hemen söylemek isterim ki: Dini inanışlarınıza her aydın saygı göstermesini bilir. Yalnız dini müdafaanızda meslek tefrik etmemelisiniz. Hele Anadolu'nun en küçük kasabasına kadar gidip azimle çalışan teknik elemanları bilgisizlikle itham etmemelisiniz Erdal Bey. Türkiye'de yetişen mühendisler zavallı diyorsunuz, niçin zavallı oluyorlar? Siz nasıl yetiştirildiğimizi biliyor musunuz? Tatbik edilmekte olan ders programlarımız hakkında bir fikriniz var mı? Hayır diyeceksiniz değil mi? Öğrenmekte istemezsiniz. Zira sizin bildiğiniz bir şey var: Türkiye'de yetişen mühendislerin bir şeyden anlamadıkları.

Yanılıyorsunuz Erdal bey. Zaten yazınızda da bu ithamlarınızdan sonra şöyle diyorsunuz: "Bütün din adamlarını kötülerken iyi olanlarını ayırdetmeniz lâzımdır. Her şeyin bir iyisi birde kötüsü var değil mi?". Fikriniz güzel ama bu düşünceleriniz mühendisler için de cari değil midir acaba? Yani Türkiye'de yetişen mühendisler arasında kötüler olduğu gibi iyilerinin de bulunduğunu kabul etmiyor musunuz? Şayet mesleki bakımdan bir veya bir kaç zayıf yetişmişlerse, sizin hemen bütün mühendisleri bir şey anlamamakla mı itham etmeniz gerekiyor?

Aa, pardon Erdal bey, sizin bu her şeyin bir iyisi birde kötüsü olur teoriniz mühendisler için de caridir. Bakın izah edeyim: size göre Avrupa veya Amerika'da yetişen mühendisler iyi, Türkiye'de yetişenler ise kötülerdir. Biraz daha şumullü olarak bu teorinize bakalım: Dünyada yetişen mühendislerin hepsi iyi, hepsi mesleklerinin adamı, kelimenin tam mânası ile birer teknik eleman fakat Türkiye'de yetişen

mühendislerin hiç biri bir şeyden anlamıyorlar. İşte buna Erdal Yücel'in teorisi derler.

Erdal bey Türkiye'de yetişip muvaffak olan mühendislerin sayısı tahmin edemeyeceğiniz kadar çoktur. Türkiye'de verilen mühendislik diploması ise beynelmiledir. Bu diploma ilede Avrupa'da yetişen mühendislerle aynı seviyede olduğumuzu gidip ihtisas yapan arkadaşlarımızdan öğreniyoruz. Hem dahası da var Erdal bey, bugünlerde ne oluyor biliyor musunuz? İstanbul Teknik Okulu'na ek bir ihtisas sınıfının kurulması düşünülüyor. Bu haber çok sevindiricidir. Çünkü ihtisas yapmak için harice binlerce liralık dövizin gitmesi önlenemez ve aynı zamanda Türkiye'de ihtisas yapmak imkânımız sağlanarak memleketeye daha faydalı olma imkânımız sağlanmış olunacaktır. Bilmemki bunu takdir edebilecek misiniz?

Biz daima kendimizi olduğumuzdan daha aşağıda görüyor ve ne yazık ki birbirimize itimat etmiyoruz. Bu zihniyeti şayet yalnız siz taşısa idiniz, size cevap vermek lüzumunu dahi hissetmiyecektim. İşte Erdal bey asıllerleyişimizi frenliyen en büyük hatalardan biri de budur. İçimizdeki kabiliyetlere fırsat veremiyoruz. Onlardan istifade etmesini bilemiyoruz. Eğer biz Avrupa'dan mühendis getirmek sevdiğinden vaz geçip mühendislerimize itimat edersek, onları daha fazla düşündürmeye ve mesleklerinin üzerine daha fazla eğilmelerini sağlamış olacağız. Bu hareketimiz ise genç kabiliyetleri ortaya çıkarmaya yarayacaktır.

İyi düşünceler dilerim Erdal bey.

Hıdır Yıldız — İstanbul

İyimserlik

FORUM Yazı Kuruluna

Bilmem Hükümetimizin Kıbrıs mevzuundaki aşırı iyimserliğinin sebebi nedir? Son anlaşmalarla her şeyin olup bittiğini sanan hükümetimiz Türk - Yunan dostluğunun yeniden tesisi ve idamesi için olanca kuvvetiyle çalışırken, bazı filmlerin oynatılmasına mani olurken, ve bazı - şimdiye kadar Türk - Yunan dostluğundan ne fayda gördüğümüzü düşünmeden - başmuharirler Yunan dostluğu için büyük gayretlerini sarfederken Kıbrısta ve Atınada neler olduğunu hiç düşünmüyorlar veyahut düşünmemelikten geliyorlar.

Bütün bunlar olurken: Müstakbel Kıbrıs Reisisumhuru Makarios binlerce rum kız ve erkeğinin alkışları ve çiçek yağmuru altında Grivas'ın göğsüne kilisenin en büyük madalyalarından birini takıyor. Grivas Atınada çılgınca karşılanıp omuzlarda taşınıyor. Kral Paul, dört yıldır hasretini çektiği Madam Grivas'a sanki kırk yıldır düşmanımıymış gibi Grivas'ın göğüslerini madalyalarla donatarak başını koyacak yer bırakmamaya çalışıyor. Grivas'ın göğüsünün Kral GEORGE I nişanının büyük sahibi ve Cesaret nişanının Altın salibi ile süs-

lenmesinin Türk - Yunan dostluğuna hanel getireceğine inanmıyorlar mı acaba dost Yunan devlet adamları? Yunanistanda Kral Popl da dahil 5 ne adammış bu nişanı alan. Pek iyi Grivas ne yaptı da göğsü madalyalarla - bizzat kuralın taktığı - süsleniyor. Bunu bilmeyen galiba pek az: dört yıl Kıbrısta durmadan masum insanların kanını dökmesinin karşılığı olarak değil mi?

Bütün bunlar olmaktayken - Grivas'ın göğsü madalyalarla süslenmekte Yunan parlamentosu tarafından Grivaslara hayatları boyunca aylık bağlanırken - Türk - Yunan dostluğundan bahsetmek biraz safdillik hatta safdillik de diyemeyeceğim de aptallık diyeceğim.

Beyazıtın her geçişimde şu sesin yankılarını duyuyorumda içimden canıma kastetmek geliyor. Sıcak bir yaz günü, Beyazıt meydanı hınca hınç dolu günlerden 8 Haziran 1958 pazar, Kıbrıs mitingi yapılıyor. 500000 kişiye hatibin birisi şöyle sesleniyor: Ya Taksim Ya Ölüm. Bu bizim

Namus, Şeref, Haysiyet sözüdür arkadaşlar. Sözümden dönersek şerefsiziz, haysiyetsiziz. 500000 insan şu cevabı veriyor: Haysiyetsiziz. Keşki bu sesleri duymaz olsaydım. Saygılarımla.

Satılmış Halil Baloğlu - İstanbul

Yıldönümü

FORUMCU Arkadaşlarım,

Forum'un altıncı yılını en içten duygularıyla kutlarım. Forum'un daha pek çok yıllar, millet için daima gerçekler ve hürriyet ve demokrasi yolunda hizmet etmesi hususundaki en samimi dileklerimi sunarım.

Sevgi ve saygılarımla.

Fahri H. Armaoğlu - Ankara

Ne Diyorlar

Ramazanda Siyaset

Ortaoğu rahatsız edici bir belirsizliğe doğru kayarken, Türkiye'deki politikacılar demokrasinin büyüleyici oyunlarına kendilerini tamamiyle kaptırılmış durumdadır. Mısır'dan leyleklerin geliş ve kışın Anadolu yaylasındaki bahara yerini terkedişleriyle birlikte, siyaset ısı da havanın ısı gibi yükselmektedir. Son günlerin meselesi, Kemal Atatürk'ün müslüman imparatorluğu lâik cumhuriyet hâline soktuğu günden beri nezaketini muhafaza eden din meselesidir. Ashında zaten şiddetli olan fırtına, bir de tam Ramazan ayının ortasında patlak veren olaylar dolayısıyla bütün büyümüştür.

Geçen hafta, Ankara'daki resmî bir ajansın vitrininde garip bir fotoğraf görülmüştü. Resmin birinci plânında, henüz kurban edilmiş bir devenin işlek bir yol ağzında trafiği durdurduğu göze çarpıyordu. Koskoca hayvanın etrafında kalabalık toplanmıştı ve kalabalığın başları üzerinde iktidardaki Demokrat Partiyi öven dövizler vardı. Devenin ve onun gibi daha bir sürü deveyle birlikte binlerce koyun, dana ve öküzün öldürülüşüne sebep, B. Menderes'in Gatwick yakınlarındaki Surrey ormanlarında mucizevi bir şekilde ölümden kurtuluşu üzerine halkın sevinmesi idi. Hayvanlar caddelerde kesilmişti ve başbakanın korteji geçtikçe heyecan son haddini buluyordu. Yepyeni resmî arabaların lastiklerine kurban kanını bulaşmış görmek hayli tiksinti uyandırıyor.

Tam Kıbrıs anlaşmasının arefesinde seçkin on dört Türk vatandaşının ölümüne

sebeb olan facia, B. Menderes'i 1950'de iktidara geçtiği günden beri ender eriştiği bir popülarite mertebesine yükseltmiştir. Dinine düşkün Türk halkının olayda kendi liderleri lehine bir ilâhî müdahale vuku bulduğuna inanmasına şaşmamak lâzım gelir. Türkiye'ye dönüşünden beri, Menderes efsanesi iç siyasetin belli - başlı âmilî hâline gelmiştir. Başbakan kutsal bir adam, bir gazi ve âdetâ bir aziz gibi göklere yükseltilmiştir. Demokrat Parti idarecileri, talihin bu tuhaf ihsanından faydalanmak hususunda pek azizce hareket etmemişlerdir ve belki de bunda mâzur sayılabilirler.

Olayın hemen arkasından, parti içindeki gayrimemnunlar liderleriyle barışverişmişler; muhalefetteki Halk Partisi de, daha iki ay önce memlekette cirit attığı hâlde, Tanrının inayetini kendi aleyhinde cephe almış görünce gevşemiş, esnemeğe başlamıştır.

İdd taraf da ağır toplarıyla muharebeye girişmişlerdir. Demokratlar Atatürk'ün kurduğu Halk Partisine üye olanların gâvur ve dinsiz sayılacakları yolundaki yıkıcı isnatlarını yenilemişlerdir. Halk Partisi de kuvvet bakımından bundan geri kalmayan bir karşı hücumda bulunmuş, hükümetin, bile bile, lâik Atatürk devrimlerine karşı dinî irticaı desteklediğini iddia etmiştir. Toplanma ve hapis kararlarıyla dolu karanhk bir mazisi olan "Büyük Doğu" adında bir haftalık gazete, birdenbire tekrar ortaya çıkmış, Atatürk'ü ve onun devrimlerini kötüleyen bir başmakale yayınlanmıştı. "Büyük Doğu"ya karşı hiçbir şey

yapmayan hükümet tecavüzkâr gazeteye gözyumar gibiydi.

Muhalefet, hükümetin gizliden gizliye irticaı beslediğini iddia etti ve "Büyük Doğu" ile başka bir mürteci gazetesinin hükümet organı olan günlük bir gazete matbaasında basılmasından bazı sonuçlar çıkardı.

Muhalefetin dedikleri bunlardan ibaret değildi. Başbakanın dönüşünde tertiplenen kurban törenlerinin halkın gönlünden kopmadığı ve iktidar partisinin paralarıyla yapıldığı hakkında dışarıda sayılar dolatırıldı. Hattâ bazı sinikler, İslâm âdetlerine göre fakirlere dağıtılması gereken kurban etinin Et ve Balık Kurumu tarafından devlet eliyle kasaplara dağıtıldığını fısıldadılar. Muhalefete göre, iktidarın yeni "Vatan Cephesi" ocakları imamlarla hocaların dualarından sonra açılıyor, resmî makamların teşvik ettikleri irtica, memleketi hüküm altına alıyordu. "Büyük Doğu" meselesi o derece büyüdü ki, sevcılar resmî soruşturmanın sonuna kadar gazetelerde bu konuyla ilgili herhangi bir mütalâa yazılmasını yasak ettiler.

Hükümet bir çıkmaza girmiş gibiydi. Sofular arasında hayli satılan "Büyük Doğu"yu kapatmak halkın düşmanlığını çekilirdi. Fakat derginin yazdıklarının tasvip etmek de Atatürk'e karşı gelmekti. İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik dikkatle ayardırmış bir beyanat verdi. Bakana göre, dinî irtica tehlikesi gayet hafifti. Atatürk devrimleri mevcut kanunlarla gereği gibi muhafaza altındaydı. Bakan, lâikliği korumak bahanesiyle kimsenin vicdan hürriyetine müdahale edilmesine göz yummayacağını bildirdi. Fakat bakanın vicdan hürriyeti hakkında bu mükemmel sözleri söyleyişinin hemen ertesi günü, polis, Ankara'nın bir köşesinde kendi kutsal günlerini, yani Acem yilbaşısını gayet masûmane bir şekilde kutlayan Bahâilerin toplantısına baskın yaptı. Bu beklenmeyen hareketin "Büyük Doğu" meselesiyle ilgili olduğu sonucuna varmak ancak makûl sayılabilir ve nitelik muhalif basın da aynı sonuca vardı. Müslümanlık dışında olan ve bazı kimselere göre müslümanlık aleyhinde çalışan bir dinî topluluğa karşı harekete geçmekle hükümet hem dinî irticaı düşmanlarına, hem de müslümanlığın peşinden gidenlere hoş görünmeğe muvaffak olmuştu. Herkes memnundu; hapisaneyi boylayan on Bahâiden gayri.

Olayların hemen gerisinde için için kaynayan din meselesi, Türkiye'de, er geç sert parti mücadelelerine yol açacaktır. Son haberlere göre, kendisini itibarının zirvesinde sayan hükümet, Büyük Millet Meclisindeki yirmi kadar boş milletvekilliği için ara seçimlerini biran önce yapmak kararındadır. Hattâ, 1961 e kadar epey vakit olmakla beraber, genel seçimlerden bile bahsedilmektedir. Halk Partisi, son derece kızgın ifadeli bir büyük bildiri yayınlayarak din aleyhtarlığı isnatlarını reddetmiştir. Muhalefet, seçimlere hazırlanırken, oy verme sırası gelince, geçici dindarlık dalgalarından çok, halkın iktisadî memnuniyetsizliğinin daha ağır basacağını ummaktadır.

Daha geniş bir çerçeveden bakıldığı zaman, meseleyi Atatürk'ün büyük hamlelerini yavaşlatacak veya ortadan kaldıracak mahiyette gören Türkiye'deki öncülerin bütün aşırı korkuları tekrar uyanmıştır. Böyle bir hükümün ne derece doğru olduğu ezeli bir mesele. Bu Ramazan camileri yine dolup boşalmaktadır ve her sınıfın daha fazla kimse oruç tutar görünmektedir. İnanılır kaynaklardan bildirilen, fakat tahkiki mümkün olmayan malûmata

göre, bugün Türkiye'de okuldan çok cami inşa edilmektedir. Bu gibi olaylar Türkiye'de tartışılırken, ekseriya takınılan tavır şudur: "Dinin tekrar uyanmasında bir mahzur yok. Kötü olan irtica." Fikir makûl görünebilir. Fakat, Kemal Atatürk'e candan inanarak onu takibedenlerin zihninde, bu iki şey arasında pek fark yoktur.

The Economist, Londra, 4 Nisan 1959

Kültür Ve Sanat

Utopya Nedir?

Mete TUNÇAY

Kimi kişi ardına bakmayı sever, kimi önüne, kimi de bastığı yere Kimi kişi gerçeği olduğu gibi görmek ister, kimi olmasın dilediği gibi Sosyal ve politik görüşleri bakımından, gerçeği aşan kişiler, iki ana tipin çevresinde toplanırlar Bu tipler, ideoloji ve utopya kavramlarıdır. Yirminci yüzyılın bilim alanındaki hayırlı yeniliklerinden biri olan Bilgi Sosyolojisi (Sociology of Knowledge) ve onun en önemli kişiliği, Karl MANNHEIM, bu kavramları iyice belirleyerek tanımlamak işini üzerilerine almışlardır. (1) MANNHEIM'a göre, utopya, belli bir yerde egemen olan düzenin bir bölümünü ya da bütünü ortadan kaldırmak amacıyla taşıyan ve varolan gerçeği aşan bir yönelimdir. (2) İdeoloji ise, varolan gerçeği aşmakla birlikte, onu sağlam kılmak isteyen ve olduğundan daha parlak göstermek amacıyla taşıyan bir yönelimdir. (3) Köşelerinin status quo, utopya ve ideoloji kavramlarının meydana getirdiği, bir üçgen düşünürsek; bu kavramların, zamanın akışı içinde diyalektik hareketlerini gösteren bir şema elde ederiz. Her kurulu sosyal düzende, duyurulmamış gereklerden çıkan düşünce ve yönelimler görülür. Bunlar, toplumun gelişimi üzerinde etkili olurlar. Diledikleri gerçekleşince, içlerine kapanır ve kalıplaşır. Böylelikle, utopya, ideoloji karakterini alır. Fakat, ideolojinin savunduğu bir status quo'ya da karşı koyan yeni utopyacı düşünüş ve yönelimler doğar. Bunlar da, toplumun gelişimine etki yaparlar....

Utopyalar, status quo'yu, kendi yönelimlerine uygun biçimle değiştirmeye başladıkları ölçüde, ideolojilerden ayrılırlar. (4) Bununla birlikte, önümüzde duran belli bir yönelimin, utopya mı, ideoloji mi olduğunu kestirmek çok güçtür. Ancak, geride kalmış olan bir yönelimin ne olduğunu anlamak için, iyi bir kıstas vardır: bir son raki sosyal düzende gerçekleşmiş yönelimler, utopya; zamanla, sosyal düzenin bozulmuş bir biçimi olduğu meydana çıkanlar ise, ideolojidir. (5) Bu iki kavram arasındaki ayrılık, ortadan kalkmalarını düşününce, daha da belirlenir. İdeolojinin ortadan kalkması, bütün toplumun kendisini objektiflikle temizlenmesini anlatır. Utop-

yanın ortadan kalkması ise, olayların bütünü statik bir durum almaları anlamına gelir.

Utopya kelimesini, bir İngiliz yazarı, Yunanca köklerden Latince olarak türetmiştir. VIII'inci HENRY'nin boynunu vurdurduğu, Papa'nın saint ilan ettiği bu yazar, Sir Thomas MORE'dur. 1516 Yılında, "De Optimo Reipublicae Statu, deque Nova Insula" adıyla yayınladığı, kısaca "Utopia" diye anılan eserinde, üzerinde ideal bir sosyal devletin bulunduğu deniz - aşırı bir ada anlatılmaktadır. Yunancada olmayan yer anlamına gelen "utopia", bu adanın adıdır. MORE'un böylece adını koyduğu kavrama, MANNHEIM'ın yukarıdaki tanımını uygularsak; bu tipin ilk örneklerine ulaşmak için, MORE'dan en az yirmi yüzyıl gerilere gitmemiz gerekir. O çağlardan bu yana, kronolojik bir sırayla, ortak özellikler taşıyan, altı gurup ayırabiliriz. Bunları kısaca görelim. Birinci gurupta, bir takım eski Yunan ve Arap efsaneleri ve kimi İbrani Peygamberleri yer alır. Efsanelere bir örnek, PLATON'un "Timaeus" ve "Critias" diyaloglarında da sözü geçen Atlantis'dir. İbrani Peygamberleri için de, Kitabı Mukaddes'in Eski Ahid bölümünün, AMOS, HOŞEA, HEZEKİEL, YERAMYA ve İŞAYA kitaplarına bakılabilir. İkinci gurubu, tek başına PLATON'un "Devlet" (Politeia, M. Ö. 366?) adlı eseri meydana getirir. Rönesansa kadar, bir kaç dinlik ve mistik girişimin dışında uykuya yatmış sayılabilecek olan Utopyacılık; bu çağda, zamanın heyecanının izlerini taşıyan bir sürü ürün birden vermiştir. Üçüncü gurubun içinde topladığımız, Rönesans Utopyalarından belli başlıları şunlardır: Thomas MORE'un "Utopia"sı, 1516; Francis BACON'un "New Atlantis"i, 1622; Tom maso CAMPANELLA'nın "Civitas Solis"i, 1623, James HARRINGTON'un "Oceana Commonwealth"i, 1656. Ondokuzuncu Yüzyılın ortalarında, Karl MARX ile birlikte Komünist Doktrini kuran Frederic ENGELS, Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft adlı eserinde, Marxçı sosyalizmi, "İlmî Sosyalizm" diye överken, MORELLY, BABEUF, CABET SAINT-SIMON, FOURLER, LOUIS

BLANC, PROUDHON ve OWEN gibi kendi çağdaşı olan sosyalistleri "Utopyan Sosyalist" diye yermiştir. Bu polemik hakkı olsun olmasın, terim tutmuş sayılır. Onun için, Ondokuzuncu yüzyıl sosyalist düşüncülerinin çoğunu, dördüncü gurupta toplamak doğru olur. (6) Beşinci ve altıncı gurupları yirminci yüzyılın başında ve ortalarında yer alan utopyalar meydana getirirler. Bunların birincisi, Pseudo - Utopya; ikincisi, Distopya diye anılmaktadır. Bunun nedeni, yirminci yüzyıl utopyacılarının, utopya kavramına, alışılmış açıdan değil, başka bir açıdan bakmayı yeğ tutmalarıdır. Bu yeni anlayışın özetini BERDIAEFF'in şu sözünde buluyoruz: "Utopyaların gerçekleşme ihtimali, evvelce zannedildiğinden çok fazladır. Bugün bambaşka bir dertli mesele karşısındayız: onların bütünü gerçekleşmesini nasıl önlemeli?... Utopyalar gerçekleşebilir şeylerdir. Hayat utopyalara doğru yürüyor. Belki de yeni bir çağ başlıyor, bir çağ ki, aydınları, yetişkin sınıfları utopyalardan kaçınmak ve utopyalık olmayan daha az olgun, ama daha hür bir cemiyete dönme çarelerini düşünmeye daleceklerdir." (7) Beşinci gurupta yer alan Pseudo-Utopyalardan: Edward BELLAMY'nin "Looking Backward"ı, 1887; Theodor HERTZKA'nın "Friedland: Ein Soziales Zukunftsbild"i, 1890; H. G. WELLS'in "Modern Utopia"sı, 1907; en önemlileridir. Beşinci gurup, altıncının bir hazırlık aşaması sayılabilir. Pseudo-Utopyalarda daha kesinleşmemiş olan BERDIAEFF'in kötümser yönelimi; altıncı gurubu meydana getiren, Distopyacılar da apaçık belirtmektedir. Bu son guruba giren eserlerin belli başlıları: Aldous MUXLEY'in "Brave New World"u, George ORWELL'in "1984"u (8) ve Ray BRADBURY'nin "Fahrenheit 451"idir.

Böylece, MANNHEIM'a dayanarak Utopya kavramını belirledik ve tarihte görülen Utopyaları ana hatlarıyla sınıflandırdık. Başta dediğimiz gibi, kimi kişi ardına bakmayı sever, kimi önüne, kimi de bastığı yere. Kimi kişi gerçeği olduğu gibi görmek ister, kimi olmasını dilediği gibi. Kimi kişi kötümserdir, kimi iyimser. Türü iyimserler vardır, türlü türlü de kötümserler.

(1) Karl MANNHEIM, Ideology and Utopia, (6. ncı basım; London: Routledge-Kegan, Int. Lib. of Psy., Phil. and Sci. Meth. 1952)

(2) Ibid., s. 173.

(3) Ibid., s. 175.

(4) Ibid., s. 176.

(5) Ibid., s. 184.

(6) Marxçı Sosyalizmin, MANNHEIM'in tanımlarına göre, utopyadan ideolojiye geçişi, başka bir incelememizin konusu olacaktır.

(7) Aldous HUXLEY, Yeni Dünya, çev.: Orhan BURİAN, (Ankara: M. E. B. Dünya Edebiyatından seçmeler, Yeni İngiliz Edebiyatı: 2,1945) s. 2, Epigraf.

(8) Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisinin, 1959 Mart Sayısında yayınlanmış olan, Martin KESSLER'den dilimize çevirdiğimiz bir yazıda, Yeni Dünya ile Bin Dokuz Yüz Seksen-Dört'ün iyi bir karşılaştırması yapılmıştır.

Türk Tiyatrosu Üzerine Yabancı Kaynaklar Ek 1.

Metin AND

Forum'un 94 ncü sayısında (15 Şubat 1958) Türk Tiyatrosu üzerine yabancı dillerde yayınlanmış inceleme ve yazıların bir bibliyografyası verilmişti. Bunda yer almamışların künyelerini aşağıda veriyorum. Bundan öncekinde olduğu gibi gene Lütfi Ay, Orhan Burian, Perihan Çambel, İzzet Melih, E. Gün Nerino, Ahmet Refik Sevengil, Sabri Esat Siyavuşgil.. gibi yazarların yabancı dillerde yayınladıkları yazılar ve kitaplar bir başka listede yer almaktadır. Bunun gibi hazırlıklar bittikçe Türkçe yazı ve kitaplarla, gezi, anı, tarih kitaplarında Türk Tiyatrosu üzerine bölümler bulunanların da bibliyografyası ayrıca yayınlanacaktır.

ADJEMIAN J. N., "Le Theatre Turc", La Revue Orientale İstanbul (1886) II : 65 - 71.

BERGSTRASSER, G. "Türkische Schattenspieler" Orientalisches Literatur - zeitung. Leipzig (1925) 28 : 424 - 431.

CHAMPELEURY, Deux plaquettes sur le théâtre de Karageuz, Paris (1894)

CHAVIN, VICTOR. "La Défense des Images chez les Musulmans" Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique, Anvers 1896 IX : 403 - 430.

DUDA, HERBERT. W. "Der Meddachs gibt die Schilderung.." Türkische Post (1928) III. Nr. 266

DUDA, HERBERT. W. "Karagöz in Stambul" Türkische Post (1928) III Nr. 345

ETTINGHAUSTEN. R., "Early Shadow figures" Bulletin of the American Institute for Persian Art and Archeology (1934) 6 : 10 - 15

HORN, Dr. PAUL, Geschichte des Türkischen Moderne (Die Litteraturen des Ostens. Band IV) Leipzig (1902) Das Theater : 52 - 58

Türk Edebiyatı üzerine olan bu incelemenin 52 nci sayfadan 58 e kadar olan bölümü Türk Tiyatro yazarlarına ayrılmıştır. Hasan Bedrettin, Mehmet Refet, Nazım Paşa, Ahmet Fahri, Mehmet Seyfi, Mustafa Hilmi, Hüsameddin, Vehbi Haşım Bey, Ömer Faik.. gibi pek çok yazar incelenmiştir. Önemli bir inceleme değerindedir.

JACKSON, "Le Theatre Ottoman" Osmanlı İstanbul (1881) Nr. 123

JACOB, GEORG, "Neue Karagöz Literatur" Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin Berlin (1925) 2

JACOB, GEORG, Nachtrage zur Bibliographie der 2. Auflage meiner Geschich-

te des Schattentheaters (Hannover 1925) als Bausteine für eine Neugestaltung des Werbes, Kiel (1929)

JACOB, GEORG, Nachtrags - Bibliographie mit Excerpten als Annalen des Schattentheaters im Morgenland, Kiel (1936) 17 sayfa,

Bu bibliyografya Prof. Jacob'un bibliyografyasına ek olup, daktilo ile yazılmıştır; basılı olup olmadığı öğrenilememiştir.

JONES, MARY, "Turkey Time" Plays and Players Haziran 1955

Türkiye'ye gelmiş bir İngiliz tiyatro topluluğunun bir üyesinin Türkiye'de tiyatro alanında izlenimleri.

KEROY, B. DE. Cirque Impérial de Louis Soullier, Ecuyer de S. M. l'Empereur de Turquie, Abd-ul-Medjid-Khan et décoré de l'Ordre Impérial de Nicham - Ithair - Esquisses historiques et biographiques par B. de Keroy, ex - rédacteur en chef et propriétaire fondateur du Journal l'Argus, Lyon (1853)

Onaltı sayfalık küçük bir kitap olduğunu ve içinde Soullier cambazhanesini gösteren 7 resim bulunduğunu bildiğimiz bu değerli belge Yakın Çağ tiyatro tarihimize yeri olan Soullier cambazhanesi üzerine bazı noktaları aydınlatılabilir. Ancak British Museum, Bibliotheque Nationale gibi ana kitaplıklarda arayıp bulamadığım bu kitabı, en son Bibliotheque d'Arsenal'de aramamı söylediler. Orada görevlilerin de yardımıyla yapılan arama boşa çıktı. En son umut daha küçük kitaplıklarda veya özel sirk koleksiyonlarında aramak olacaktır.

LANDAU, J. M. Shadow Plays in the Near East, (The Palestine Institute of Folklore and Ethnology.) Edot III No. 1-2 den ayrı baskı. 1948, 82 sayfa.

Bu değerli incelemenin yarısı İbranice, yarısı İngilizcedir. Şu bölümlere ayrılmıştır: Giriş - Gölge tiyatroları ve İslâm-İbni Danyal'ın oyunları - Mısır ve Türkiye'de Gölge oyunları - Davud al Manavi ve Hasan al Kaşkaş - 20 ncü yüzyılda Mısır'dan örnekler - Suriye'de Arapça Karagöz - Filistin'de Karagöz - Biçimleri ve giysileri - Bağlarken.

LANDAU, J. M., Studies in the Arab Theater and Cinema, Philadelphia 1958. Çok önemli ve bilgince bir araştırma. İki ana bölüme ayrılmaktadır: Tiyatro ve Sinema. Tiyatro bölümünde, Türk etkisi Meddah, Karagöz, ve Orta Oyunu bakımından gösterilmiştir. Yunanlıların Karagözümüze sahip çıktıkları şu sıralarda bir yabancı yazarın belki ilk defa bilimsel yollardan Türk etkisini incelemesi üzerinde önemle durulacak bir olaydır. Bu kitabın incelenmesini bir İngiliz tiyatro dergisi bu satırların yazarından istemiştir.

MACGOWAN, KENNETH, "Theatre à la Turkey" Theatre Arts Aralık 1958 Uç ay Ankara Üniversitesinde oyun yazarları seminerini yöneten Profesörün Türk Tiyatrosu üzerine izlenimleridir. Aynı yıl bir de New York Times'de bir yazı yayınlamıştır.

MENZEL, THEODOR, "Türkische Schattenspiele "Die Scene, Blätter für Bühnenkunst (1925) Eylül : 178 - 182.

MONTAUT, M. H. "De la representation des figures animées chez les musulmans" Mémoires ou travaux originaux présentés et lus à l'Institut égyptien. Paris (1862) I : 61 - 65.

NIESSEN, CARL, Handbuch der Theater Wissenschaft, Verlag Lechte - Emsdetten. Şimdiye kadar üç cildini görebildiğimiz bu geniş eserde Türk Tiyatrosuna bütün yüzleri ve çağlarıyla çok geniş bir yer ayrılmıştır. Denebilir ki genel bir eserde Türk Tiyatrosuna en geniş, yaygın yer burada ayrılmıştır. Türk Tiyatrosu Bizans Tiyatrosu ile yanyana ele alınmıştır. Öteki ciltler de yayımlandıktan sonra bu kitap üzerine daha çok bilgi vereceğim.

SANDERSON, JOHN, "Shadow Plays" The West and East India (1931) XL : 387 - 388.

SCHRADER, FRIEDRICH, "Unter dem Zauber des Ramasans eine Bilderreihe" Magdeburgischen Zeitung (1906) Nr. 625

SÉIF, THODORE, "Drei Türkische Schattenspiele" Le Monde Oriental (1923) XVII : 123 - 148

THALASSO, ADOLPHE, "Molière en Turquie" Le Moliériste (1887) Nr. 105 : 257 - 265 ve Nr. 106 : 289 - 300

Bu incelemesinde yazar Molière'in Türkiye'deki karagöz temsillerinde oynanan sahnelerini ele alıyor. L'Avare, Tartuffe ve Le Fourberie de Scapin'den örnekler veriyor.

THALASSO, ADOLPHE, Le Théâtre Turc : Karageuz, (188 de Chat Noir'da verilmiş bir konferans) Paris.

WEGENER, ARMIN. T. "Türkische Schattenspiele" Berliner Tagblatt 26 Şubat 1926

WITTEK, PAUL, "Schatten Theater" Türkische Post (1926) I Nr. 9

Sahibi :
Metin AND

Yazı İşleri Müdürü :
Osman OKYAR

Sekreter :
Bekir EKİNCİ

İdarehane : Büyük Han No. 55
Yenişehir — Tel : 26754
Haberleşme adr.: P.K.131-Ankara
Dizildiği ve Basıldığı Yer : Ayyıldız Matbaası, Ankara, Tel : 17507

ABONE ŞARTLARI :

1 yıllık 22.—TL. - 6 aylık 11.—T.L.
Avrupa için 54 TL. A.B.D. için 90 TL

Sergiler

Kaya ÖZSEZGİN

Bizde asker ressamının nerdeyse ortak diyebileceğimiz, çok belirli bir sanat tutumları vardır. Açtıkları toplu ve kişisel sergilerde ayrıncı üslup özellikleri bulmak gerçekten iyimserlik işidir; pek çoğu tek elden, tek paletten çıkmış izlenimi uyandırır. Akademizmin dar sınırları içinde, değişmez bazı konuların tekrarı ile yetinirler. Belli bir anlayıştan, kısa atılışlarla sınırlamak isteyenler azdır.

Bu yıl, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde açtığı sergisiyle emekli General Cevdet Bilgişin'in bunlardan biri olması beklenebilirdi. Geçen yıl bir-iki resmiyle bizde bu inancı uyandırmıştı. Ama gelişen bir şey yok hemen hemen. Birtakım yersiz ve küçük tuşlar gene eserlerine hakim. Kılavuzunda, "Son olarak modernleştirilmiş ve bugün Avrupa'da revaçta tutulan usul dahilinde" çalıştığını söyleyen Bilgişin, elli yıldır resim yapan Bilgişin'i yanıltıyor. Ressamın "modern" kavramından neyi anladığını bilmiyoruz. Ama böyle kesin bir yargıya varması, eserini haklı çıkarmak içinse ille de "modern" demiyebilirdi. Kaldı ki eseri bu özellikten henüz yoksun. Bilgişin'in, resmin, desen, modle, hacim gibi temel direklerine daha sıkı sarılması gerek.

Saime Belir, kendi eserleriyle Vefa Lisesi öğrencilerinin seçme resimlerini gene Fakültede sergiledi. Kendi resimlerinden çoğunu geçen sergisinde görmüştük. Çizgi de varmak istediği kişiliğe rengi de eklemesi yararına olacaktır.

Sanatseverler'de "Baba - Oğul" ressam- lar, Adil ve Burhan Doğançay üçüncü sergilerini açtılar. Adil Doğançay yağlı boya resimlerinde oldukça duygulu konular ele almış, çeşitli renk karışımları içinde romantik tasvirler yapmış. Bunlar içinde birkaçı kuruluş yönünden başarılıydı. Burhan Doğançay ise suluboya ve desenlerinde güzel işler çıkarmış ortaya. Temiz çalışmaları var.

Türk - Amerikan Derneğinde Amerika- lı bir ressam, Mr. Sheldon Kirby'nin resim sergisi vardı. Renkleri, çizgileri çekinme- den kullanıyor. Gözüpek bir ressam. Eser- leri arasında "Turuncu Vazo", "Sonbahar" gibi gerçekten sağlam resimler var. Kirby, siyah çizgilerle örümlü tatlı kahverengiler yanında gözü okşayan zıt tonları, özellikle limon sarılarını kullanıyor. Birçok sergiler açan ve ödülleri kazanan Kirby'nin bu sergisindeki desenleri de ustaca.

Şerefur Ayiter geçen yılki sergisin- den bu yana uzun bir değişme geçirmiş. Bazı soyut biçimler üzerinde renk deneme- leri yapmış. Pek başarılı olmasa bile öbür resimeri yanında yavan kalmıyor. Bundan

sonraki resimlerinde seçeceği yol için ye- rinde bir arama.

Millî kütüphane'nin güzel bir davranış- la galeri haline getirilen salonunda Hulûsi Mercan bir sergi açtı. Mercan, alıştığımız üslûbunu kaybetmeden resmine yeni bir özellik kazandırıyor: figürlerini dekoratif bir zemin üzerine serpiştiriyor. Eserine geometrik düzen gene hakim. Sanatçının yeni imkânlar gözetmesi üslûbuna çok şey kazandırıyor.

Millî Kütüphane Galerisi ve Hulûsi Mercan

Canan Apak

Bir süredir faaliyetleri arasına plâstik sanatları da almış olan Millî Kütüphane'- de bir resim galerisi açıldı.

Sergi mevsimi bitene kadar Hulûsi Mercan, Abidin Elderoğlu, Marta Tözge, Cemil Eren ve Devrim Erbilmiş gibi sanat- kârların eserlerini görmek fırsatını bulaca- ğımız galerinin açılış amacı Türk ressam- larına ve heykelticilerine yardım dileğidir.

2 Nisan 1959 günü hizmete giren gale- ride ilk sergi Hulûsi Mercan'ın sergisidir.

Hulûsi Mercan 6 yıl Paris'te kalmıştır. Bu yıllar bütün maddi sıkıntılara rağmen ressamın sanatı için faydalı olmuş. Resim- leri bunu ispatlıyor. Geçen yıl da Yüksek Mimarlar Birliği Galerisinde bir sergi aç- mış olan sanatçı yolunu bulmuş. Yeni ser- gisinde geçen yıl teşhir ettiği eserlerden bazı- larını yine görüyoruz. Gerçi sergilenen eser- leri tekrar tekrar ortaya çıkarmak iyi bir

BİR TARİH SERGİSİ

4 Nisanda Dil ve Tarih - Coğrafya Fa- kültesinin büyük holünde "Tarihte Tür- kiye - Lehistan Münasebetleri" adını taşı- yan canlı bir tarih sergisi açıldı. Polonya merkez arşivi ile Krakovi Millî Müzesin- den toplanan eserler arasında eski Türk ve Leh silâhları, fotoğraflar, eskizler ve bu arada ressam Chlebowski'nin, Fatih'in İstanbul'a girişini gösteren büyük bir tab- losu da yer almıştır. XV. yüzyıldan baş- layarak, bir tarih gelişimi içinde Türk - Leh kültür ilişkilerini vesikalarla ortaya koyan sergi, kültür tarihimiz yönünden ay- dınlatıcı özellikler taşımaktadır.

alışkanlık değilse de ressamın tuttuğu yolda bu iki sergi arasında ne kadar ilerlemiş ol- duğunu belirtmek bakımından bu resimle- rin faydası oluyor. Hulûsi Mercan impresi- yonist bir anlayışla figürlü resimlere de- vam ediyor. Koyu renklerden açık renkle- re doğru geçiş var. Canlı ve konuşan renk- ler tabloları serpiştirilmiş. Renkleri mono- tonluktan kurtarmak çabasıyla alabildiği- ne kırmış onları. Kendine has bir örnekle çalışan sanatçının gelecek sergisinde bu seferki sergiyi de aşacağına inanıyor- rum.

15 gün devam edecek sergide "Çınar- altı Kahvesi", "Okuyan kız", "Köyde Sün- net Düğünü" ve "Balerin" adlı tablolar bilhassa görülmeğe değer.

Yazımı bitirirken açtığı galeri ile sa- natseverlere yaptığı değerli yardımdan do- layı Millî Kütüphane Müdürlüğünü tebrik ederim.

YAYINLAR — KÜTÜPHANELER:

Bibliyografya

VARLIK Yayınları

1. Yeni Eserler

İHSAN AKAY (Hazırhyan): Dosto- yevski. Hayatı - Sanatı - Eserleri. İstan- bul Mart 1959. 136 S. 200 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 656. Dünya Klâsikleri: 16"

İSPANYA Masalları. Çeviren: Edibe Birsen. İstanbul Mart 1959. 64 S. resimli. 100 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 657. Çocuk Klâsikleri: 41"

TARİK DURSUN (AKIŇÇ): İnsan Kurdu. Roman. İstanbul Mart 1959. 135 S. 200 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 655. Varlık Büyük Cep Kitapları: 103"

2. Yeni Basımları Yapılan Eserler:

CENGİZ DAĞCI: Korkunç Yıllar, Ro-

man. 2. basım. İstanbul Mart 1959. 207 S. 400 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 659. Büyük Eserler Kitaplığı: 14"

ALİ NÜZHET GÖKSEL (Hazırhyan): Ziya Gökalp. Hayatı - Sanatı - Eserleri. 3. basım. İstanbul Mart 1959. 112 S. 200 ku- ruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 658. Türk Klâsikleri: 4"

PANAIT İSTRATİ: Kira Kiralina. Roman. Çeviren: Yaşar Nabi (Nayır). 3. basım. İstanbul Mart 1959. 119 S. 200 ku- ruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 660. Varlık Büyük Cep Kitapları: 104"

CAHİT ÖZTELLİ (Hazırhyan): Halk Türküleri. 4. basım. İstanbul Mart 1959. 96 S. 200 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 662. Türk Klâsikleri: 15"

CHARLES PERRAULT : Kül Kedisi. Perrault Masalları. Çeviren: Tahsin Yücel. Resimliyen: Güngör Kabakçıoğlu. 2. basım. İstanbul Mart 1959. 64 S. resimli. 100 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 663. Çocuk Klâsikleri: 22"

JOHN STEINBECK : Bir Numaralı Evde Olanlar. Roman. Çeviren: Tahsin Yücel. 2. basım. İstanbul Mart 1959. 96 S. 200 kuruş. "Varlık Yayınları, Sayı: 661. Varlık Büyük Cep Kitapları: 105"

Yeni Süreli Yayınlardan Seçmeler

Coğrafya haberleri :

Ocak 1959, E. yıl, 1. sayı. Çıkaran : Türk Coğrafya Kurumu. Ankara, Türk Coğrafya Kurumu "Haberler", Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi. 16 S. 8°

Üç aylık

K. Atatürk yolu :

1 Mart 1959, 1. yıl, 1. sayı. Sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden Mesul Müdür: Kemal Ülkmen. Başyazar: Sami N. Özerdim. Umumi neşriyatı idare eden: Kemal Arıburnu. Ankara, Vekâletler P. K. 42 K. Arıburnu, Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şti. 22 S. 4° resimli. Abonesi: Yıllığı 15. altı aylığı 7.5 T.L., sayısı 125 kr.

Aylık

Piyasa :

İktisadi ve siyasi mecmua. 6 şubat 1959, 1. yıl, 1. sayı. İmtiyaz Sahibi: Ahmet Çiftçi. Yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdür: Cemil Çınar. İstanbul, Veliâlemdar Han, kat: 8, No. 5-6, Hamle Matbaası. 32 S. 8° resimli. Abonesi: Yıllığı 28.80, ayı aylığı 14.40, üç aylığı 7.20 T.L., sayısı 150 kr.

Onbeşgünlük

Sinema - Tiyatro :

15 Mart 1959, 1. yıl, 1. sayı. Sahibi : Şahin Tekgündüz. Yazı İşleri Müdürü : Ülker Akçakoca. Ankara, P.K. 615, Yeni Desen Ltd. Matbaası. 36 S. 8° resimli. Abonesi: Yıllığı 18, altı aylığı 9 T.L., sayısı 150 kr.

Aylık

Türk Yurdu :

Mart 1959, 49. yıl, 1/271. sayı. Sahibi: Prof. Osman Turan. Yazı İşleri Müdürü: Prof. Emin Bilgiç. Hazırlayan: Ömer Rasih Öztürkmen. Ankara, Ankara Türkocağı, Güzel İstanbul Matbaası. 66 S. 8° resimli. Abonesi: Yıllığı 25, altı aylığı 13 T.L., sayısı 250 kr.

Aylık

Derliyen : P. Eralp

HABERLER

Bir Konferans ve Bir Resim Sergisi

2 Nisan 1959 günü saat 17.30 da Millî Kütüphane Müzik Salonunda Millî Kütüphane Müdür Vekili Sami N. Özerdim tarafından "Millî Kütüphane'nin okuma dışı çalışmaları" konusunda bir konferans

verilmiş, konferanstan sonra saat 18.00 de Millî Kütüphane Resim Galerisinde Hulûsi Mercan'ın resim sergisi açılış töreni yapılmıştır.

Serginin açılış konuşmasını Maarif Vekâleti Talim Terbiye Dairesi Başkanı Kadri Yörükoğlu yapmış; Millî Kütüphane Uzmanlarından Muharrem D. Mercanlıgil, Ressam Hulûsi Mercan'ın Paris'teki çalışma ve başarılarından bahsetmiştir.

Gönen'de Açılan Kütüphane

Gönen'de 7 Mart günü yapılan bir törenle tanınmış Türk hikâyecilerinden rah-

Kütüphaneci Gözüyle

Bundan bir buçuk yıl kadar önce Yedi-tepe'de çıkan "Gözden irak, gönülden de.." adlı yazısında Sami N. Özerdim, bir toplantıdan söz açıyor, bir unutulmuş yakınıyordu.

Toplantıyı, Kütüphanecilik Enstitüsü, bir Amerikalı kütüphanecinin yurduna dönüşü dolayısıyla tertiplemişti. Unutulan kişi, Enstitünün kuruluşunda en büyük emeği geçen, Enstitünün ilk öğretim üyesi Adnan Ötügen'di. Toplantıda adı bile anılmamış, emekleri unutulmuş, çalışmaları başkalarına mal edilivermişti. Türk kütüphaneciliğinin bu büyük değerinin yetiştirdiklerinden birkaç kütüphaneci toplantıdan bir gönül kırıklığı ile ayrılmıştı. O günden bu yana daha nice toplantılarda aynı kırılganlığı duyar olduk.

Geçen gün okuduğum bir yazıyı, içimde o kırıklığa çok benzeyen bir acı ile bitirdim. Yazıyı Beyazıt Umumi Kütüphanesi Müdürü Muzaffer Gökman yazmıştı. M. Gökman dört ay süreyle Amerika kütüphanelerinde incelemelerde bulunmuş, yakınlarda yurda dönmüştü. İlgile okuduğum anılarını Dünya Gazetesinde "Amerika Mektupları" başlığı altında yazıyordu. 30 Martta çıkan son yazısında Hoover Kütüphanesinden, kütüphanenin Atatürk devrimleriyle, Türkiyeyle ilgili çok değerli belgeleri toplayan Türkçe bölümünden, bu bölümdeki çalışmalardan söz açıyordu.

Hoover Kütüphanesiyle ilgili iki yazıyı, daha önceleri, Türkiye'deki tek meslek dergimiz "Türk Kütüphanecileri Derneği Bülteni (C. VI. Sayı: 1-2, 4) ninden okumuştuk. Bu yazılarda başka bir Türk kütüphanecisi Hoover'deki incelemelerini değil, çalışmalarını hem de kendinden önce çalışanların adlarını da unutmadan anlatmıştı. Evet, Hoover Kütüphanesi'nin Türkçe bölümünün kurulup düzenlenmesinde Amerikalılar kadar Türklerin de emeği geçmişti. Önce Stanford'daki iki Türk öğrenci Mithat Esmer ve Şerif Mardin bu kütüphanedeki Türkçe kitap v.s. nin alfabetik kataloğunu yapmışlar, Türk Millî Kütüphanesi'nden görevli olarak gönderi-

metli Ömer Seyfettin animış, törenden sonra "Gönen'i Kalkındırma Derneği" tarafından kurulan 3000 cilt kitaplı bir kütüphane halkın istifadesine açılmıştır.

Yılın Roman Armağanı A. Huxley'e veriliyor

Birleşik Amerika Sanat ve Edebiyat Akademisi Başkanı M. Van Doren, Akademi ile Millî Sanat ve Edebiyat Enstitüsünün birlikte yapacakları bir törende 1959 yılı roman armağanının Aldous Huxley'e verileceğini bildirmiştir.

Derliyen : M. C.

Unutulmak

M. CUNBUR

len iki kütüphaneci Sami N. Özerdim ile Semahat Turan, bir, bir buçuk yıl aynı bölümdeki kitap ve süreli yayınların sistematik sınıflandırılması üzerinde çalışmışlardır. Bu çalışmayla Türkçe bölümü, kütüphanedeki Arapça bölümünün bir dalı olmaktan kurtulmuş, Türk dili, Türk adları konusunda Amerikalıların yanlış sanılarına son verilmiş, bölümün Türkiye tarihiyle ilgili tasnif şeması genişletilmiş, kitap, süreli yayın cinsinden bölüm mevcudu düzenlenip tamamlanmıştı. Doç Dr. T. Zafer Sanaya'nın bulunduğu, Prof. Dr. Halil İnalçık'ın katıldığı bir konferansta da bu bölümün kitap, süreli yayın ve belgeler bakımından Amerika'da tek olduğuna karar verilmişti. Bugün bile Türk Millî Kütüphanesi adı geçen kütüphaneye gücü yettiğince kitap ve süreli yayın göndermektedir.

Türk Kütüphanecilerinin Hoover'deki çalışmaları geniş ve büyük Amerikan kütüphanecilik yapısına çakılmış küçük bir çivi sayılabilir. Ne var ki bu çivinin değeri bizce çok büyüktür. M. Gökman'ın yazısında bu çalışmaları tek bir satır, tek bir cümle ile olsun belirtmesini beklerdim. Bu yüzden yazıyı bir iç burukluğu ile okudum. Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'ndeki Hoover'le ilgili yazıları okumamış, Türk kütüphanecilerinin oradaki çalışmalarını yazarın duymamış olmasına ihtimal veremiyorum.

Biz Türk kütüphanecileri yaptığımız işleri, kendi değerlerimizi unuttuğumuz anda gelişmekte olan mesleğimizi baltalamış sayılmaz mıyız?..

Bu yazı için söylemiyorum, genel olarak unutmak güç eksiltten, değerleri küçümseyen bir davranıştır. Her nerede, her ne zaman olursa olsun geçilen yolda tandık bir iz aramak, o izi bulunca değerlendirmek Kütüphanecilik mesleğinin kökleşmesi bakımından başlıca görevimizdir.

Unutmak, anmamak en kestirme yoldur. Öyle bir gün gelir ki, unutanlar aynı yolda unutulup giderler...

HER YERDE VE DAİMA

Kavaklıdere Şarapları

KURULUŞU: 1929

Altın Köpük

İlk tabii Türk Şampanyası
Müessesemiz tarafından ilitharla
piyasaya arz edilmektedir.

ŞAMPANYA

DESER ŞARAPLARI

Tallı Sert Kırmızı - Porto tipi
Aperitif ve deser şarabıdır.

Tallı Sert Beyaz - Şeri tipi

Aperitif ve deser şarabı olup yalnız başına veya soda ile içildiği gibi cin veya vodka ile biraz limonsuyu karıştırılırsa Ankara, İstanbul sosyetesinde ve Kordiplomatik nezdinde meşhur olan KAVAKLİDERE KOKTEYL'i yapılır.

KALİTE ŞARAPLARI

Vakot Damlası Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, peynir, elma, fındık gibi kuru meyşler vesaire ile

Canlıya Yıldızı Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridye, istakoz, yumurta, peynir vesaire ile (Soğutularak)

SOFRA ŞARAPLARI

Dikmen Kızı Kırmızı

Av etleri, ızgara, kızartma etler, peynir, elma, fındık gibi kuru meyşler vesaire ile

Ankara Kırmızı Beyaz, Sek

Tavuk, balık, midye, istiridye, istakoz, yumurta, peynir vesaire ile (Soğutularak)

Ankara Kırmızı Beyaz, Dömişek

Pasta, şekerleme, tatlı ve meyveler ile (Soğutularak)

SERİNLETİCİ ŞARAP

Lâl Pembe

Soğutulduğu takdirde yalnız olarak veya yemeklerde meyva ile

